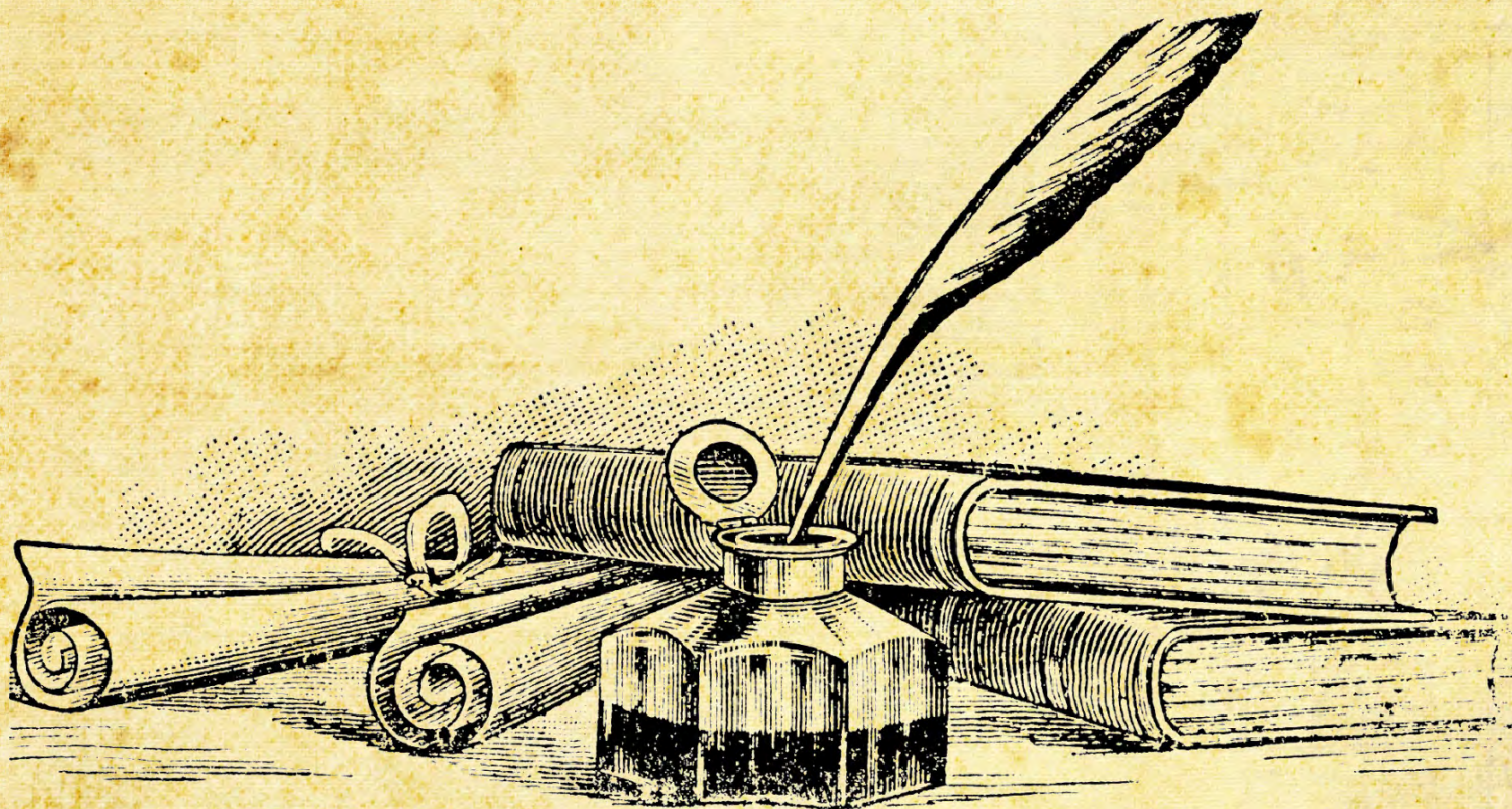

Горбачуківські студії

Випуск 4

ALDAY.RU

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Філологічний факультет
Кафедра української мови та літератури

ГОРБАЧУКІВСЬКІ СТУДІЇ

ВИПУСК 4

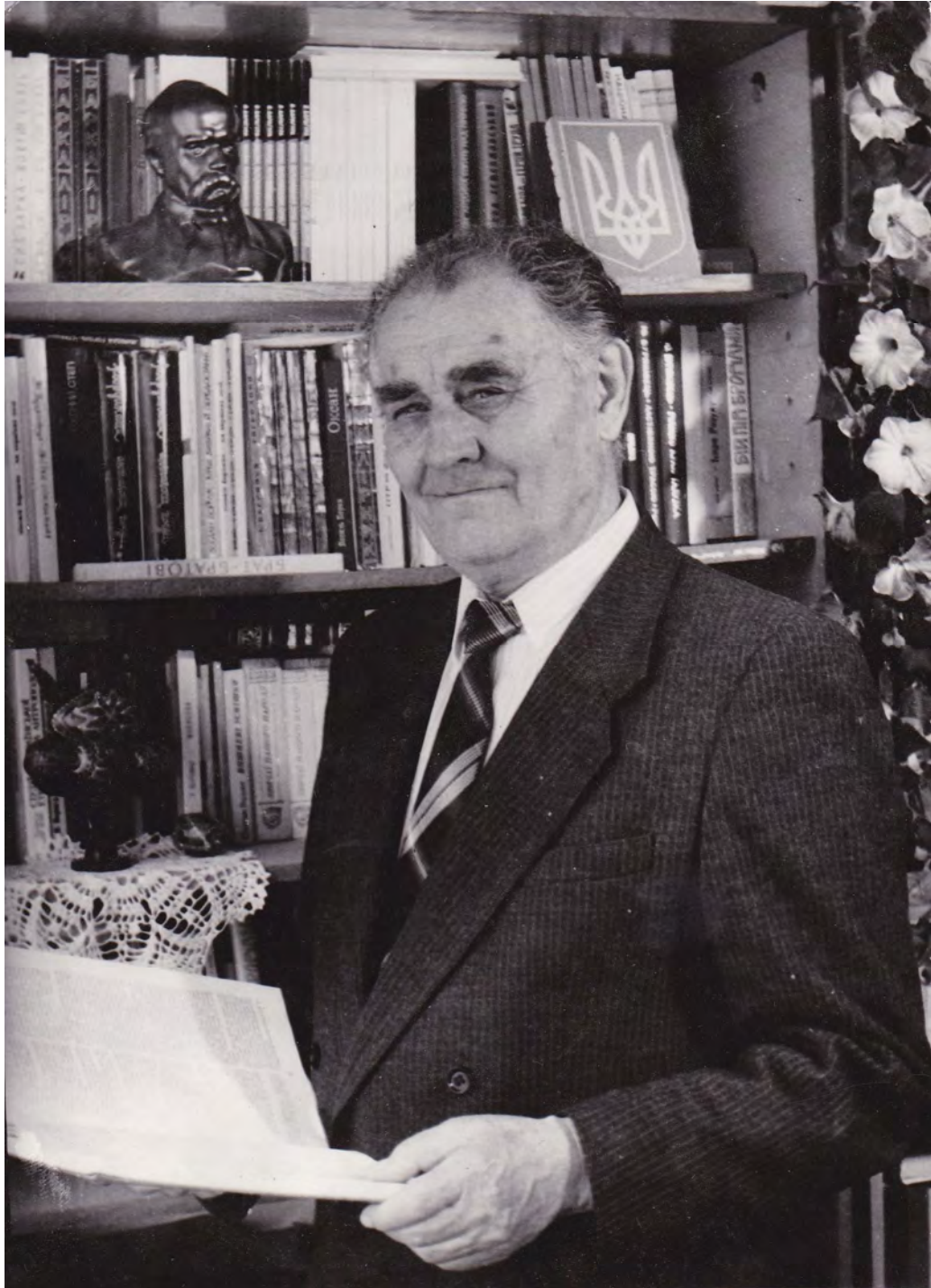
Слов'янськ – 2019

Горбачуківські студії: Матеріали Всеукраїнської заочної науково-практичної інтернет-конференції / [за ред. Д. В. Горбачука, Н. І. Кочукової]. Вип. 4. Слов'янськ, 2019. 119 с.

Збірник містить матеріали Четвертої всеукраїнської заочної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої 90-річчю від дня народження фундатора філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» професора В.Т. Горбачука проведеної 24-27 квітня 2019 року.

У доповідях і повідомленнях розглянуто філологічні й культурологічні проблеми Донеччини.

За достовірність фактичного матеріалу, відповідність покликань і дотримання авторських прав відповідальність несуть автори публікацій.

Василь Тихонович Горбачук
(1929 – 2013)

Фундатор, декан філологічного факультету (1996-2003 роки)

ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ ПРОФЕСОРА В.Т. ГОРБАЧУКА: УРОКИ ДЛЯ НАЩАДКІВ

Горбачук Д. В.

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ПРОФЕСОРА В.Т.ГОРБАЧУКА

Василь Тихонович Горбачук народився, за офіційними даними, 27 квітня 1929 року в селянській сім'ї в с. Міжлісся Березівського р-ну Брестської обл. (Білорусь). Але за спогадами його матері, Анастасії Йосипівни (у дівочтві – Черкас), Василь побачив світ десь після Великодня 1927 року. У роки окупації батько, Тихін Трохимович, аби уникнути вивезення до Німеччини, виправив метрику. Тоді й з'явилась дата 27 квітня 1929 року.

У зв'язку з калейдоскопом державної належності Берестейщини, Василь навчався в початковій польській школі, потім (з 1939 р.) – у білоруській. У 1943 році (під час німецької окупації) закінчив семирічку, де навчання велося російською й українською мовами. Він був надзвичайно обдарованим від природи, мав феноменальну пам'ять, постійно випереджав своїх однолітків у розвитку й знанні навчального матеріалу. А ще – з дитинства любив читати. Якось потрапив до рук «Кобзар» Тараса Шевченка – і заговорив до малого Василя рідною мовою. Відчуття українства посилилось під впливом зустрічей з молодими вояками УПА, котрі у 1943-1948 роках інколи заходили до їхньої хати, щоб зігрітись, відпочити. Тому в серпні 1944 року, подаючи документи до восьмого класу білоруськомовної Березівської СШ №1, він записався українцем. Треба було мати неабияку мужність, щоб у 1944 році, коли всіх жителів Білоруської РСР хрестили білорусами, наполягати на своїй, відмінній від інших, національній ідентичності.

У 1947 році Василь Горбачук закінчив з медаллю середню школу й вступив на філологічний факультет Львівського державного університету імені І. Франка. Під час навчання приятелював з Євгеном Сверстюком, Іваном Денисюком, Степаном Пінчуком, виявляв інтерес до історії України, її долі.

У 1952 році закінчив з відзнакою Львівський університет за спеціальністю «українська мова і література, логіка та психологія» і розпочав педагогічну кар'єру в Жолобківській СШ Шумського р-ну Тернопільської обл., де викладав українську мову та літературу, а також керував літературним гуртком учнів 8-10 класів і очолював методоб'єднання вчителів-словесників.

У жовтні 1953 року, після успішного складання конкурсних іспитів, вступив до аспірантури Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, де під керівництвом доктора педагогічних наук, професора А.П.Медушевського працює над дисертаційним дослідженням «Методика викладання синтаксису простого речення в середній школі».

По закінченні аспірантури, з 1956 року, Василь Горбачук викладав українську мову у вищих навчальних закладах України. Працюючи в 1956/57 навчальному році в Миколаївському педінституті, познайомився зі студенткою заочного відділення Лідією Нечай. Їхні стосунки розвивались переважно в листах. Але прихильність, яка з'явилась після першої зустрічі, зростала. Через декілька років вони побралися.

Василь Тихонович завжди був послідовним поборником української мови, культури, національної гідності українського народу. За свої переконання ще в далекі 50-ті заслужив собі тавро "націоналіст", через що змушений був періодично змінювати місце роботи.

У травні 1959 року В.Т.Горбачук успішно захистив кандидатську дисертацію, після чого рішенням Ради Київського державного

педагогічного інституту ім. А.М.Горького йому було присуджено науковий ступінь кандидата педагогічних наук.

У тому ж році молода родина Горбачуків (Василь Тихонович, Лідія Дмитрівна і новонароджений син Микола) оселилась у Вінниці: у вересні Василь Горбачук за конкурсом був прийнятий старшим викладачем кафедри української мови Вінницького державного педагогічного інституту ім. М.Островського.

Тут він активно включається в роботу, мріє про наукову кар'єру: публікує наукові статті, працює над навчальними посібниками, бібліографічним покажчиком, займається громадською діяльністю. У 1964 році здобуває вчене звання доцента кафедри української мови.

Через зв'язки з Є.Сверстюком, І.Бровком, іншими дисидентами потрапляє в поле зору КДБ, що змушує родину Горбачуків у 1966 році переїхати до Кіровограда, де В. Горбачук був прийнятий на роботу доцентом кафедри української мови і літератури Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна.

У 1968 році народився другий син – Дмитро. Малі діти викликають побоювання за їхню долю, як свідчать щоденникові записи того періоду. Однак Василь Тихонович не припиняє своєї просвітницької діяльності, зокрема публікує в місцевій пресі науково-популярні статті з проблем культури української мови.

Незважаючи на попередження, Василь Горбачук відновив спілкування з І.Бровком, Є.Сверстюком. Свою науково-педагогічну діяльність поєднував з нелегальною патріотично-виховною: одержував від Є.Сверстюка літературу "самвидаву", зокрема, «Щоденник» Василя Симоненка, «Інтернаціоналізм чи русифікація?» Івана Дзюби, книжку «Сучасна література в УРСР» Івана Кошелівця, поезії Ліни Костенко, Миколи Холодного тощо, передавав її надійним колегам та студентам.

Багаторазові виклики у відповідні інстанції призвели до нервового напруження, вибили з наукової колії. Друзі і знайомі відвернулись, лише вірна дружина продовжувала підтримувати Василя і вселяла в його серце надію. Тому "зінання" гебісти не отримали, що врятувало Василя Тихоновича від заслання, а його родину від утисків. Однак, у серпні 1972 року через тиск «органів» на адміністрацію інституту Василь Горбачук був "непереобраний за конкурсом" і тому звільнений із займаної посади. Перспектив не залишалось.

Почалися ходіння по інстанціях. Почергово посилав документи на конкурси в Ніжин, Глухів, Полтаву, Бердянськ, Донецьк, Новозибків (РРФСР), Мозир (БРСР), Тюмень (РРФСР). Але, як і слід було чекати, надходили відмови.

Лише через рік (у вересні 1973 р.) вдалося з допомогою Дмитра Кравчука, проректора Слов'янського державного педагогічного інституту, влаштуватися на роботу в цьому виші.

Перебування на зрусифікованому Донбасі не похитнуло в ньому патріотичного духу. Він не злився із сірою масою міщан, а залишився вірним сином України. Тож не дивно, що у 1976 році доля звела Василя Горбачука з Олексою Тихим, зустрічі з яким залишили у пам'яті Василя Тихоновича теплий слід, але очікувано дали підстави органам знову викликати його на допити.

Свої організаторські здібності Василь Тихонович зміг найефективніше реалізувати в часи перебудови й особливо – після проголошення Незалежності України.

У 1984 році він очолив кафедру української мови та літератури. Під його керівництвом кафедра зросла, зміцніла: у 1984 році кафедра складалася з 5 осіб, двоє з них – кандидати наук; а вже в 1998 році (коли він звільнився з цієї посади), на кафедрі української мови та літератури працювало 32 викладачі, з них 1 професор, 6 доцентів, 9 кандидатів наук.

У 1990 році рішенням Державного комітету СРСР з народної освіти Василеві Тихоновичу Горбачуку присвоєно вчене звання професора кафедри української мови і літератури. У 1992 році на кафедрі української мови та літератури він відкриває аспірантуру зі спеціальності 10.02.02 – українська мова, що дало змогу підвищувати науковий потенціал кафедри. З його легкої руки отримали путівку в наукове життя О.А.Барабанова, О.О.Бєлікова, С.О.Горбатенко, В.В.Зайцева, О.С.Зубарєв, Н.І.Кочукова, Т.І.Ніколашина, В.М.Овчаренко, С.В.Помирча, О.М.Романова, Т.М.Рудакова, С.М.Семанчак, В.В.Сидорова, Г.Г.Скиба, В.Ф.Стецій, О.І.Сушко, Л.М.Тищенко, Н.Ю.Шелудько, Н.В.Швидка, С.М.Швидкий, В.С.Щербатюк, С.Т.Яворська... Зрештою, майже кожен нинішній викладач кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету може з гордістю називати себе учнем Василя Тихоновича Горбачука.

Василь Тихонович доклав неабияких зусиль, щоб у Слов'янському педінституті відкрили спочатку відділення української філології на факультеті початкової освіти, а з 1996 року – філологічний факультет, деканом якого він працював від заснування і до виходу на пенсію у 2003 році. До останніх днів свого життя Василь Тихонович Горбачук працював професором кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету. Він був і залишається людиною, яка для філологічного факультету – ціла Епоха.

Його невичерпна енергія дала можливість організувати при філологічному факультеті науково-дослідний центр «Південна Слобожанщина» (1996), який став осередком наукових досліджень у регіоні, «Бібліотеку української зарубіжної літератури» (1996), де були зібрані унікальні твори українських письменників діаспори, заснував літературно-мистецький альманах «Євшан» (1997), який став трибуною для обдарованої молоді. Василь Тихонович налагодив зв'язки з

українською діаспорою, яка надавала допомогу студентам-відмінникам. Продовжуючи свою громадську діяльність, брав активну участь у роботі «Просвіти» та в товаристві репресованих, отримав подяку Всеукраїнського братства ОУН-УПА, підтримував зв'язки з Просвітою Берестейщини ім. Т.Шевченка.

Закінчив свій життєвий шлях Василь Тихонович Горбачук 25 грудня 2013 року в м.Ірпінь на Київщині, де і похований.

Науковий доробок Василя Тихоновича – близько 150 наукових праць, з яких понад 30 – окремі видання: книги, посібники, методичні рекомендації, а також понад 130 публіцистичних і науково-популярних публікацій у місцевих та республіканських засобах масової інформації.

Василь Тихонович Горбачук – Відмінник народної освіти УРСР, член Національної спілки журналістів України, член Міжнародної академії наук у Сан-Маріно. Нагороджений медалями «Ветеран праці», «Будівничий України», Нагрудним знаком «Петро Могила».

Упродовж своєї багаторічної кар'єри Василь Тихонович неодноразово був відзначений подяками, грамотами, дипломами за сумлінну працю, плідну науково-педагогічну діяльність, а також за великий особистий внесок у справу формування національної свідомості, відродження історичної пам'яті, піднесення духовності українського народу й розбудову та зміцнення Української Держави.

Увесь його життєвий шлях свідчить про якусь незбагненну силу українства. Його життя – це любов до України, до її народу, до праці, до простої людини. Наче невтомна бджола він усе життя збирав літературу з історії України, українознавства, лінгвістики, літературознавства. Значну частину цієї колекції він передав до бібліотеки Донбаського державного педагогічного університету.

У нашій пам'яті Василь Тихонович залишиться невтомним трудівником, неперевершеним натхненником і організатором, незламним

поборником українського слова, палким будителем національної свідомості. А ще – чуйним співрозмовником, гостинним господарем, турботливим батьком.

Його іменем названа аудиторія на філологічному факультеті, у його честь проводиться періодична наукова конференція «Горбачуківські студії». Детальніше про життя і творчість шанованого професора можна дізнатися за посиланням: <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/filkaf/kaf-ukr-menu/2018-01-04-06-57-01>

Назавжди залишаться нам слова, що були його життєвим кредо: «Ніхто нам не допоможе – усе залежить від нас, берімося до чесної праці!!!»

Швидка Н. В.

КРАСА І МУДРІСТЬ УЧИТЕЛЯ

Від часів Платона й дотепер красу разом з добром та істиною називають найвищими цінностями людства, рушійними чинниками розвитку суспільства.

Дехто ці три складники навіть кваліфікує наскрізними архетипами культури й науки загалом. Ідеалом гармонійної людини давньогрецькі філософи вважали поєднання «доброчесності душі» й зовнішньої краси. Душа – це насамперед локатив краси. Уявлення про красу душі конкретизовано такими категоріями: чистота, надійність, правдивість, ясність, духовне багатство, мудрість. Категорію мудрості у філософському осмисленні визначено як «досвідченість, що характеризується етичною духовністю, причетністю до вищих життєвих цінностей».

Код внутрішнього світу Василя Тихоновича Горбачука поєднав такі поняття: морально-етична чистота, надійність, щедрість, слава, довіра, людяність, розум і досвід, духовність і порядність. Мудрість Василя Тихоновича була спрямована на пошук правди, добра, свободи, краси як

категорій, що відбивали глибину його буття. Він щедро ділився досвідом, міркуваннями, обдаровував красою. Наш Учитель, Наставник, Батько, Поборник української ідеї – це символ красивої Особистості з непохитними національними переконаннями, вірою у відродження української духовності. Вірою, яку він не асимілював за тридцять років навіть на Донбасі. Декан філологічного факультету створив оазис українського слова саме в Слов'янську. За його ініціативи та безпосередньої участі завжди проводили заходи з національно-культурного виховання студентів: пам'ятні літературні дати, Дні української мови й писемності, Дні Матері, Шевченківські читання, ушанування героїв ОУН-УПА, експедиції студентів українського відділення в Прикарпаття під егідою організації ОУН-УПА (1996 р.), «круглий стіл» з нагоди сторіччя від дня народження Романа Шухевича тощо.

Найбільше наш професор переймався станом української освіти й культури, долею рідної мови, бо був зачарованим красою українського слова. «Світився від щастя, коли чув джерельно чисте рідне слово, і глибоко засмучувався від зневажливого ставлення до української мови. Проте він ніколи не впадав у відчай, не опускав рук, намагався хоч децицю внести в розвій рідної мови. Це були для багатьох уроки громадянської мужності та ідейної непохитності. Не вдавався Василь Тихонович ні до гучних закликів, ні до менторських повчань. Він переконував усіх своїми твердими національними переконаннями, своєю глибокою незрадливою любов'ю до української мови в найдраматичніші періоди власного життя» (зі спогадів Катерини Григорівни Городенської).

Світимося й ми від насолоди «Барвами української мови» – книги, де вміщені поетичні й прозові тексти про красу, силу, мелодійність української мови. Василь Тихонович умів добирати красиві, влучні, символічні назви для своїх творінь. Барви – це і колір, і відтінок, і колорит,

і виражальні засоби рідної мови; барва – природний колір, світловий тон. Провідну ідею часопису «Євшан» маркує глибинний зміст його назви: це приворотне зілля, яке, за легендою, повертає на Батьківщину, до свого, до рідного. Саме таку назву запропонував Василь Тихонович, бо така номінація символізує надважливіше – проблему повернення української національної свідомості асимільованим українцям. А для нас (його учнів) Василь Тихонович є символом світла, яскравості, віри, гідності, духовності, краси й мудрості.

Мій Учитель, науковий керівник асоціюється з барвінком, у якого вічнозелене листя й блакитні квіти, з рослиною неймовірної живучості: і під палючим сонцем, і під снігом листя барвінку залишається свіжим, а квіти не втрачають синього кольору. Він такий же гарний, ніжний, чистий і красивий як квіти барвінку. Василь Тихонович символізує в моїй свідомості безсмертя людської душі, чоловічу красу й чистоту. Яскрава Особистість, Людина великої енергії та здібностей, добрий і щирий Колега, мудрий Наставник прожив красиве життя, гідне наслідування, і пам'ять про нього буде вічною.

Сіробаба М. В.

ПРОФЕСОР ВАСИЛЬ ГОРБАЧУК

(фрагменти рисопису)

Існує думка, згідно з якою від більшості людей у цьому світі залишається лише риска між двома датами. Маю сміливість стверджувати, що Василь Тихонович Горбачук належить до меншості, тобто до тих, кого ця риска не перекреслила, перед ким вона, риска, стоїть як привід, як спонука, як обов'язок, зрештою, як честь висловитись на адресу ім'ярека, надто ж коли нагодою слугує його вельми солідний ювілей. Зауважу: підтвердити чи спростувати більшість зі сказаного мною вже нема кому,

тож, як зазначав В. Золотухін, розповідаючи про В. Висоцького: «Як скажу, так і було».

З Василем Тихоновичем я познайомився нині вже далекого 1991 року, коли жвавими темпами демонтувалася наша колишня держава й надто повільними (принаймні, нам обом бачилося саме так) розбудовувалася держава нинішня. Саме оця спорідненість світосприйняття й стала, напевно, передумовою нашого зближення, оскільки ні вік (він був на кілька років старшим за мого батька), ні соціальний статус (я – студент, він – професор) такими передумовами стати не могли. Відбулося це не одномоментно, а поступово, у процесі відвідування нами численних на той час мітингів та суспільно-політичних акцій. За кілька років я отримав від нього і пристав на пропозицію стати викладачем кафедри (тоді ще педінституту), яку він очолював. З того часу й аж до його від'їзду зі Слов'янська назавжди, тобто впродовж більш як півтора десятиріччя, ми спілкувалися якщо не щодня, то щотижня, зокрема й поза роботою. Деякі фрагменти цього спілкування осіли в пам'яті, ними й хочу поділитися, маючи намір, у міру можливого, об'єктивізувати портрет непересічної людини.

Рік 1993, м.Донецьк. Після зустрічі з лідером НРУ В. Чорноволом повертаємося додому, мовчки сидимо у сквері залізничного вокзалу, чекаючи на свій потяг. Несподіване запитання:

- Миколо Васильовичу, Ви бачите цей пеньок?
- Бачу.
- І я бачу, але не так, як Ви...

Повну суть цього міні-діалогу я збагнув лише згодом, спостерігши за своїм співбесідником (і то неодноразово) здатність визнавати право кожного на свою точку зору, не поступаючися водночас своєю. При позірній простоті ця риса, ця спроможність толерувати візаві, не здаючи своїх позицій, насправді притаманна зовсім небагатьом...

Створивши в інституті спочатку відділення, а за два роки й повноцінний філологічний факультет, В.Т. Горбачук студентством (особливо перших наборів) опікувався, як квочка курчатами. Коли за результатами сесії у мене накопичувалася певна кількість боржників, професор, що на той час уже обійняв посаду декана, говорив і з ними, боржниками, і зі мною. Про що з ними, можу лише здогадуватися, а от щодо розмов зі мною запам'яталося таке. Вислухавши всі мої резони й обґрунтування, він не став удаватися до давно вже клішованих сентенцій про те, що певна кількість відратованих студентів тягне за собою втрату викладацької ставки, а просто сказав (похитнувши, до речі, мою категоричність): «Знаєте, ні Ви, ні я не можемо сьогодні достеменно стверджувати, хто з них і як саме виявить себе, працюючи в школі». У подальшому я мав можливість переконатися в справедливості цих слів...

Початок 2000-х. Відбулося засідання кафедри, на якому розглядалося питання про звільнення за віком М.М., ініційоване Василем Тихоновичем. Я виступив проти. За півгодини він підійшов до мене у вестибюлі:

– Чому Ви мене не підтримали? Адже М.М. через свій надто похилий вік уже не здатен нормально проводити заняття. Студенти скаржаться, начальство нарікає. Їх таких двоє на кафедрі, когось треба звільнити.

– А хто ще?

– С.Я.

– А вона теж стара?

– А ти хіба не бачиш?!!

Це був єдиний випадок за всю історію наших взаємин, коли він звернувся до мене на «Ти». І це, здається саме той виняток, що підтверджує правило. Маю на увазі чи не взірцеву тактовність Василя Горбачука. Попри те, що на «Ти» він більше ніколи до мене не звертався, «хвоста накручував» мені не раз, але винятково віч-на-віч, публічно ж

виголошувався лише позитив і компліментарна лексика. А на завершення тієї розмови я сказав: «Якщо колись подібне питання виникне щодо Вас, боронитиму Вас так само». Обмінялися рукоштованнями...

Василь Тихонович не був, звісно, Богом, не був ангелом, але кожному давав шанс, допомагав кожному, хто до нього по цю допомогу звертався. Маю певні відомості про те, що він зі своїх власних коштів підтримував студентів, які того конче потребували...

Окремо слід наголосити на діяльності нашого професора в царині обстоювання української мови. Значним здобутком тут є видання книги «Барви української мови», де, окрім іншого, виявлено неабияку ерудицію. Ця ж ерудиція слугувала опертям у дискусіях з опонентами (якщо не сказати ворогами). Згадується передача Слов'янського телебачення, де один з місцевих комуністів (уродженець Кавказу) з неприхованим апломбом і абсолютною впевненістю в тому, що лише він сам знає правильну відповідь і зараз нею похизується, запитав В.Т.Горбачука: «Вот Вы, например знаете, сколько языков в Дагестане?». «Более 35», – в тон йому миттєво відповів Василь Тихонович. «36», – розчаровано й радше за інерцією бовкнув той, що запитував...

У цілому ж варто сказати, що в біографії Василя Тихоновича Горбачука було чимало важких епізодів, однак про це він розповідає сам у книзі «Тридцять років на Донбасі (щоденникові записи 1973-2004рр.)», до якої й відсилаю всіх зацікавлених.

Полякова Т. В.

ЗОЛОТА ОСІНЬ 1994-го

Золота осінь 1994-го року. Так, вона була уквітчана багрянцем, була саме такою, як у нас, на Західній Україні, у давньому Дрогобичі – місті мого дитинства, юності, незабутніх студентських років.

Очевидно, я вимушена змиритися з переходом від моєї національної ідентичності до комунікативної єдності з чимось новим, що глобально асимілює мене в майбутньому зі Слов'янськом – тепер уже також рідним містом, у якому вперше зустрів мене Василь Тихонович Горбачук – мій батько з Донбасу. Так, названий батько, з яким я знаходилась у духовному діалозі протягом двадцяти років, саме Він із дружиною Лідією Дмитрівною прихистив мене перед поселенням до гуртожитку, саме по-батьківськи налаштував на подальшу плідну роботу на педагогічній ниві, простеливши дороговказ у наукову роботу.

Я знайшла дорогоцінну батьківську підтримку Людини, яка вирізнялася серед інших мудрістю, педагогічним досвідом, принциповою, твердою, кришталево чистою життєвою позицією.

Сміливість казати правду, бути абсолютно неконфліктним, нетерпимим до блюзнірства й несправедливості, тонке почуття гумору та фаховість у науці – таким залишився в моїй пам'яті ВІН, зірка в безмежному Всесвіті філологічної науки.

Не буду говорити в минулому часі, адже неперебутня туга переплітається з християнською Вічністю, бо Його зоря не згасла, а лише зайшла для повернення в наших спогадах.

Те зерно, яке посіяли Ви, дорогий Василю Тихоновичу, дало плідний врожай на ниві Слов'янського філфаку. Так, недаремно Ви створили наш оазис українського слова саме тут, у Донбасі!

Життя – це мандрівка. Мені поталанило зустріти в ній близьку за духом людину, Вас, шановний Василю Тихоновичу. Не вистачає слів, щоб виявити щемливий біль втрати... Та швидкоплинність життя змушує відкинути всю суєту земного буття. Упевнена, що Ваш дороговказ виплекає ще не одне наукове покоління, адже українське слово, національна свідомість крокує поряд із нами – Вашими названими дітьми, духовними нащадками!

МОВНИЙ ТА МОВЛЕННЄВИЙ МАТЕРІАЛ У ЙОГО СТРУКТУРНІЙ, СЕМАНТИЧНІЙ ТА СТИЛІСТИЧНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Рябініна І. М., Тищенко К. А.

ТЮРКІЗМИ В ТОПОНІМІЇ УКРАЇНИ

За своїм походженням лексика українських говорів є неоднорідною. Основу її, як і кожної сучасної слов'янської мови, складають слова, успадковані українською мовою зі спільнослов'янської. У процесі розвитку економічних та культурних зв'язків українців з іншими слов'янськими та неслов'янськими народами до словникового складу українських говорів увійшла значна кількість запозичень, яка становить надзвичайно цікавий і багатий у лінгвогеографічному, етимологічному, семантичному та структурному аспектах матеріал, що може використовуватися для вирішення актуальних проблем сучасного мовознавства.

Одну з найдавніших груп становлять запозичення з тюркських мов, які почали входити до словникового складу української мови ще в дописемний період. Потрапляли вони до українських говірок у різні історичні періоди й різними шляхами: або з татарської, або з турецької мов. На українському мовному ґрунті тюркізми, як і всі інші лексичні запозичення, адаптуючись, зазнають певних фонетичних та морфологічних змін. Семантичне ж засвоєння здебільшого супроводжується семантичними зсувами. Унаслідок таких мовиних процесів в одних випадках ці слова зберігають значення мови-джерела, в інших – у запозиченого слова утворюється нове: спостерігається деталізація реалії або ж утворюються нові значення внаслідок трансформації поняття.

Козацька доба XVI–XVIII ст. характеризується інтенсивними українсько-тюркськими стосунками, які відбилися, зокрема, у місцевих географічних назвах. Тюркізми становлять значну частину іншомовних слів в українській топонімії. Вони акумулюють багату мовну й позамовну інформацію про фізико-географічні, культурно-історичні та етнолінгвальні особливості України.

Слов'янські та тюркські народи ще з часів міграції з Алтаю в Південну Європу войовничих гунів (III – V ст. н.е.), основу яких складали тюркські племена, тісно, хоч і не завжди мирно, взаємодіяли між собою в різних сферах життя. Пік активних стосунків між українцями й тюрками припадає на два періоди – Київської Русі та Запорозької Січі, яка являла собою демократичну військово-господарську козацьку державу на чолі з обраним громадою гетьманом. Різноманітні стосунки між цими народами широко відбилися в лексиці їхніх мов. Так, Є. М. Шипова за матеріалами слов'янських етимологічних словників уклала «Словарь тюркизмів в русском языке», що містить близько 2000 загальних назв, більшість із яких проникла й в українську мову. Велика кількість тюркізмів функціонувала в топонімії України козацької доби XVI–XVIII ст., коли в Північному Надчорномор'ї панувала заснована майже водночас із Запорозькою Січчю Османська імперія (кінець XV – початок XVI ст.), створена султанською Туреччиною.

Найбільшу групу топонімів тюркського походження становлять назви, що відбивають фізико-географічні ознаки водних, рельєфних, територіальних, лісових та інших об'єктів. Таких назв було багато й у системі ойконімів України, але внаслідок масового перейменування населених пунктів у середині XX ст. їх стало значно менше.

Частина топонімів через переносні значення відбиває не фізико-географічні особливості об'єктів, а пов'язані з твірними словами сакральні

уявлення й традиції. Показовою в цьому плані є основа *Беш-*, яка наявна в багатьох тюркських назвах.

Отже, частковий аналіз тюркських за походженням топонімів або твірних топооснов у структурі слов'янізованих назв, що постали переважно в козацьку добу, у найзагальніших рисах відбиває актуальні для носіїв відповідних мов (переважно турецької) ознаки географічних об'єктів. Виявляючи високу стійкість у функціонуванні, вони акумулювали багату мовну й позамовну інформацію про фізико-географічні, культурно-історичні та етнолінгвальні особливості й контакти на землях степової та лісостепової України, значна частина якої в XVI–XVIII ст. належала козацькій державі Запорозька Січ.

Таким чином, тюркські лексичні елементи потрапляють до словникового складу українських говірок різними шляхами й у різний час. На українському мовному ґрунті вони зазнають певних фонетичних та морфологічних змін, адаптуючись до структури української говірки.

Колган О. В., Колган Т. В.

**ПАРОНІМІЯ ГІРНИЧИХ ТЕРМІНІВ ЯК СПЕЦИФІКА
ФУНКЦІОНУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ
АРТУРА ФУРМАНА «КРОВ І ВУГІЛЛЯ»**

Двадцять перше століття – етап сталого розвитку української термінологічної науки, у який виникла низка праць, присвячених вивченню галузевих терміносистем. Учені вивчають різні питання термінознавства як теоретичного, так і прикладного характеру (І. Кочан [2], Н. Непийвода [3], Т. Панько [5] та ін.). На жаль, проблемам функціонування термінів у прозових творах приділяють мало уваги (В. Олексенко [4], О. Шаталіна [9], Н. Яценко [10] та ін.).

У сучасній українській лінгвістиці під паронімом розуміють «слова, які дуже близькі своїм звучанням, але різні за значенням і написанням»

[СПУМ, с. 3]. Пароніми – характерне явище для сучасного українського мовознавства. Проте, паронімічні відношення термінів різних галузей знань, як засвідчили наші дослідження, не досить притаманні мові художньої літератури. Ольга П'ятецька слушно зауважує, що «...явище паронімії характерне не лише для сфери певної наукової галузі одного стилю, а й має міжстильове вираження, що свідчить про потребу бездоганного знання точних значень слів та їх правильного вживання, дотримання норм культури мови» [7].

«Для усунення неправильного вживання термінів-паронімів, – як зазначає С. Булик-Верхола, – слід враховувати семантику національних та іншомовних словотвірних елементів. Точному розкриттю значень термінів-паронімів сприяє виявлення парадигматичних відношень синонімії, антонімії, омонімії» [1].

На думку А. Ткач, «...усі паронімічні пари мають свої особливості. Тому кожен випадок треба аналізувати окремо, насамперед, коли значення таких пар не розрізняються повністю. Це важливо передусім для ефективного нормування термінології» [8, с. 221].

Особливості використання гірничих термінів у художній літературі, на жаль, є мало дослідженими. Актуальність пропонованої статті визначена підвищеною увагою філологів до мови українських романів і потребою схарактеризувати паронімію як лексико-семантичне явище української гірничої термінології.

Мета дослідження – провести лінгвістичний аналіз лексики щодо паронімічних відношень між гірничими термінами в мові твору Артура Фурмана «Кров і вугілля».

Досягнення мети уможливлено виконанням таких завдань:

1) з'ясувати характер паронімічних відношень між термінами гірничої справи в романі А. Фурмана «Кров і вугілля»;

2) визначити можливі модифікації паронімічних пар у названому творі.

Відповідно до мети й завдань дослідження в роботі застосовано описовий та статистичний методи.

Проблему природи терміна-пароніма в сучасній науці про мову досі не можна вважати остаточно розв'язаною.

У досліджуваному романі-хроніці явище паронімії є малопоширеним. До мови твору «Кров і вугілля» Артур Фурман увів такі терміни-пароніми гірничої справи:

- термін *гірський* («На тому відтинку, де кінчається коридор і починається *гірська* порода, Гуздко бачить 20 гірників, які стоять на вузькому виступі і кричать з усіх сил» [Ф, с. 123]), паронімом до якого є лексема *гірничий* («Яскраве світло Гуздкової *гірничої* лампи примарно блукає по бурхливій масі людських постатей, що б'ються в істеричі, з виряченими з жаху очима» [Ф, с. 119]);

- термін *шахтовий* («Внутрішній *шахтовий* транспорт, машиністи та інші дали все, що потрібне» [Ф, с. 70]) та його паронім *шахтарський* («Перед ними, в такт їхніх кроків, танцює тьмяне світло *шахтарських* ламп» [Ф, с. 188]).

Значення паронімічних лексем витлумачується в контексті досліджуваного твору через оточення тих слів, які слугують носіями. Отже, і розуміти їх потрібно в зіставленні, як парні одиниці, попри те що кожна з них є самостійною в процесі мовлення: «Пароніми ніколи не можуть довільно заступати один одного без певних стилістичних настанов. Щоб уникнути помилок, треба глибше вивчати значення слів рідної мови, спираючись також на знання інших мов» [6].

Отже, гірничим термінам, які Артур Фурман талановито ввів до тканини твору «Кров і вугілля», також властиве явище паронімії з притаманними ознаками, як і сучасній українській літературній мові в

цілому. Названі приклади підтверджують думку науковців щодо можливостей української гірничої термінології для чіткого й однозначного тлумачення паронімів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булик-Верхола С. Паронімія в сучасній українській музичній термінології / Булик-Верхола С. // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/11872/1/14.pdf>. – Заголовок з екрану.

2. Кочан І. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові: Монографія. – Львів.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 519с.

3. Непийвода Н.Ф. Мова української наукової технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект): Дис. ...д-ра філол. наук: 10.02.01/ НАН України: Інститут української мови. – К., 1997. – 421 с.

4. Олексенко В. П. Функції детермінологічної лексики у творах херсонських поетів // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2011. – Вип. 6. – С. 647-658.

5. Панько Т. Проблеми вивчення і розбудови терміносистем української мови// Другий міжнародний конгрес українців. Мовознавство. Доповіді і повідомлення. – Львів: Вид-во АН України, 1993. – С. 240-245.

6. Пономарів О. Привабливість і підступність паронімів / О.Пономарів // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://ponomarov-kultura-slova.wikidot.com/paronimy>. – Заголовок з екрану.

7. П'ятецька О. Пароніми в професійній мові економіста / О.П'ятецька // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37122/25-Ryatecka.pdf?sequence=1>. – Заголовок з екрану.

8. Ткач А.В. Принципи організації української медичної термінології на лексико-семантичному рівні / А. В. Ткач // Філологічні студії. Науковий

вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2015. – Вип. 13. – С. 218-224.

9. Шаталіна О. Функціонування літературознавчої термінології у творах І.Я. Франка / О.Шаталіна // Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Т. 22 (61). – 2009. – № 3. – С. 42-45.

10. Яценко Н.О. Військова лексика в історичних романах Ліни Костенко / Н.О. Яценко // Дивослово. – 2000. – №3 (517). – С. 30-32.

ДЖЕРЕЛА

СПУМ – Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А. Словник паронімів української мови / Д. Г. Гринчишин, О. А. Сербенська – К. : Рад. шк., 1986. – 224 с.

Ф – Фурман Артур. Кров і вугілля. – Мюнхен: Українське видавництво, 1961. – 362с.

Сухорукова Ю. Ю.

СПЕЦИФІКА ПСЕВДОНІМА ЯК АНТРОПОНІМІЧНОЇ ОДИНИЦІ

(на прикладі псевдонімів українських письменників ХІХ-ХХ ст.)

Періодом становлення ономастики в її сучасному статусі вважають початок 60-х років ХХ століття [1], бо з цього часу наука про власні назви стає активно досліджуваним розділом мовознавства: визначаються об'єкт і предмет дослідження, формується методологічний апарат ономастичної науки, яка взаємодіє з низкою інших мовознавчих дисциплін, зокрема ономасіологією, соціолінгвістикою, лінгвістикою тексту, стилістикою, комунікативною лінгвістикою тощо.

Сучасна проблематика ономастичних досліджень спирається на філософську та загальнолінгвістичну традиції (Дж. Мілль, Б. Рассел, О. Єс-персен, Є. Курилович, П.А. Флоренський, А.Ф. Лосєв та ін.). Завдяки зусиллям мовознавців досліджені загальні питання ономастики

(В.Д. Бондалєтов, М.В. Горбаневський, А.В. Суперанська, Н.І. Толстой), описані основні розряди онімів (Е.Л. Березович, С.І. Зінін, М.В. Карпенко, М.Е. Рут), розглянутий функціональний аспект (Л.А. Введенська, Н.П. Колесников, Т.Н. Кондратьєв), здійснено лексикографічний опис окремих розрядів онімів (І.Ф. Масанов, Н.А. Петровський, Е.М. Поспелов), визначено роль власних назв у тексті (В.Г. Дмитрієв, С.І. Зінін, Д. Мгеладзе). Сьогодні активізується соціолінгвістичний аспект ономастичних досліджень, що передбачає вивчення чинників вибору та зміни власних імен і прізвищ, причин перейменування в топонімії.

Одним з головних розділів сучасної ономастики є антропоніміка – наука, що вивчає власні назви людей (імена, імена по батькові, прізвища, прізвиська, псевдоніми тощо). І якщо основні антропонімічні одиниці (імена, імена по батькові, прізвища) уже давно є предметом дослідження вчених, то псевдоніми аналізують здебільшого в працях літературознавців, культурологів і недостатньо вивчені з погляду мовознавчої теорії, що викликає особливий лінгвістичний інтерес.

Спираючись на те, що псевдонім – це слово, а, отже, становить невід’ємну частину мови, підлягає її законам, то він має досліджуватись лінгвістичними методами. Наразі нараховується понад 50 різних типів псевдонімів, проте задовільної та загально визнаної їх класифікації досі не існує, що зумовлює потребу в проведенні подальшого опису та класифікації псевдонімів. Псевдоніміка має міждисциплінарний характер, бо однаково близька і літературознавству, і лінгвістиці.

Псевдонім є факультативним, другорядним антропонімом, оскільки використовується поряд зі справжнім прізвищем чи іменем або замість нього [1]. Окрім цієї ознаки, псевдонім є неофіційною, мотивованою, вторинною назвою особи. Як і будь-яка інша антропонімічна одиниця, псевдонім виконує номінативну функцію, проте у псевдонімії номінація має особливий езотеричний характер [6]. Про езотеричну функцію

псевдоніма говорить, зокрема, Т.І. Суркова, на думку якої, номінативна функція – це інваріант, а езотерична – варіант, поряд з експресивною, естетичною, соціально-оцінною та іншими функціями власної назви. Співвідношення основної і додаткової (або додаткових) функцій у псевдоніма може бути різним і залежить передусім від сфери вживання псевдонімів [5].

Функціональне навантаження псевдоніма залежить від належності його до певного класу: так, літературно-мистецькі самоназви можуть набувати сталості й заступати справжнє ім'я людини, стаючи знаковим елементом історії культури, прецедентним феноменом, для інших же характерне вживання лише протягом певного періоду – доти, доки ним послуговується сам носій [4].

Причини, що примушують авторів зберігати інкогніто, завжди різноманітні. Серед найбільш поширених в українській літературі можемо виділити: страх переслідування, боязнь впасти в немилість у могутніх і впливових осіб [2], нажити собі неприємності, соціальний стан автора, що не дозволяє відкрито виступати на літературній ниві, станові забобони, прагнення підкреслити свою професію, національність, місце народження, прагнення приховати свою стать, що пов'язано з поглядами на місце жінки в суспільстві й культурі [6].

Мотиваційна база українських літературних псевдонімів дозволяє говорити про такі принципи номінації: людина в суспільстві (Арлекін, Подолянин, Леся Українка, Українець, Олесь Гончар, Джеджалик, Віщий Олег, Залізник, Козак) – 10,28%; людина й реалії навколишнього світу (Григорій Косинка, Остап Вишня, Граб, Олена Пчілка, Горлиця, Комонь) – 35,51%; номінація за характерними ознаками носія (Живий, Хвильовий, Багрянний, Красний, Сліпий, Досвітній, Вразливий, Гладкий, Необачний, Сивенький, Слухач, Марко Вовчок, Журба) – 21,49%; відіменна номінація (Михайло Старченко (від Старицький), Майк (від Михайло) Йогансен,

Олекса Слісаренко (від Олександр), Сашко (від Олександр), Драй-Хмара М. (від Драй), Блакитний-Елан (від Еланський Василь), Степан Васильченко (від Васильович), Кіндратович (від Кіндратович), Василь Семенів (від Семенович) – 25,23%; принцип латенції не був знайдений нами серед українських письменників.

Проте під час дослідження були виявлені псевдоніми, які не можна зарахувати до жодної з груп, наведених у класифікації (Варвара Жукова, Н.М., О. Криницький). Їх кількість становить 7,47% від загальної кількості аналізованих псевдонімів.

Більшість псевдонімів побудована традиційними способами, якими утворювались українські прізвища:

прикметникового типу – у формі повних прикметників і дієприкметників, що мають у називному відмінку **-ий (-ій)** у чоловічих прізвищах (Багрянний, Хвильовий, А. Баштовий, Панас Мирний) та суфікси **-ськ-, -цьк-, -зьк-** (О. Криницький, Микола Тростянецький, Павло Грунський, Микола Садовський, Панас Саксаганський). Їх кількість становить 17,8% від загального числа досліджуваних псевдонімів;

іменникового типу – утворені лексико-семантичним способом (Марко Вовчок, Леся Українка, Олена Пчілка, Остап Вишня, Юрій Клен); морфологічним способом, зокрема за допомогою суфіксів **-ець, -енко, -ин, -ович, -ук (-юк)**: (Полтавець, Українець, Карпівець, Сіроманець, Степан Васильченко, Василь Чайченко, Віршороб Голопупенко, Мирон Ковалишин, Кантемирянин, Попович С., Тетянчук Сергій); синтаксично-морфологічним способом, тобто складанням основ: Дармограй (Т.Г.Шевченко), Далібор (І.М.Вагилевич), Книгочій (С.В.Пилипенко). Всього 82,2% псевдонімів такого типу.

Розглядаючи псевдоніми за структурою, виділяємо однослівні (Горлиця, Граб, Мак) – 35,5%, та багатослівні (Михайло з-над Буга,

«Русский» зі Львова, Один з русинів міста Львова, Професор скотарства Омелько Буц) – 65,5%.

Здійснений аналіз псевдонімів українських письменників XIX-XX ст. дає можливість зробити узагальнення про псевдонім як різновид антропоніма, причини його творення та функціонування, зв'язок з іншими антропонімами, про способи та засоби творення, основні структурно-словотвірні моделі псевдонімів та чинники вибору псевдоніма особою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1728 с.

2. Дмитриев В.Г. Скрывшие свое имя (из истории анонимов и псевдонимов) / В.Г. Дмитриев. – М.: Наука, 1978. – 312 с.

3. Петрова О.В. Принципи і мотиви номінації в українській і німецькій псевдонімії / О.В. Петрова // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. – Вип. 37. – С. 57-60.

4. Павликівська Н.М. Специфіка псевдоніма як особливого різновиду антропоніма / Н.М. Павликівська // Дослідження з лексикології і граматики української: [зб. наук. праць] / заред. проф. А.М. Поповського. – Дніпропетровськ: Пороги, 2009. – Вип. 8. – С. 144-151.

5. Суркова Т.И. Псевдонимы как особый тип антропонимов / Т.И. Суркова // Русская ономастика. – Рязань: Рязанский гос. пед. ун-т, 1977. – С.91-100.

6. Чучка П.П. Українські псевдоніми: статус, структура і функції [Текст] / П.П. Чучка. – 2001.

ПРОЗОНІМИ РОМАНУ АНАТОЛІЯ ФЕДЯ «В ДОРОЗІ»

Сума всіх власних імен, чи ономастичний простір, формується в мові кожного народу для найменування реальних, гіпотетичних і фантастичних об'єктів. Цей простір визначається моделлю світу, що є в уявленні людей не лише в теперішньому, але й у минулому. Художній образ-персонаж у будь-якому творі А. Федя – це показник тієї фундаментальної категорії літературознавства, що визначає природу, форму й функції літературно-художньої творчості.

Одним із найпотужніших джерел українського постмодернізму є мова художнього твору. Антропоніми в художньому творі відіграють роль не лише певного визначника того чи іншого методу або жанру, а й часто є потужним характерологічним засобом. Роман є автобіографічним, історичним, філософським. Назар Соколівський – головний герой роману «В дорозі» – це сам автор, який жив у 50-ті роки ХХ століття на Слобожанщині поряд з людьми, котрі стали прототипами для персонажів роману. Антропонімікон Слобожанщини пройшов довгий і складний шлях розвитку, проте лексеми, що стали прізвищами, функціонували в мові задовго до закріплення їх у ролі обов'язкових спадкових найменувань. Хто ж жив на нашій території, звідки приїхав? Через те, що прозоніми є частиною загальноукраїнського антропонімного атласу, нам видаються цікавими функціонально-міграційні процеси словотворчих формантів прізвищ конкретного регіону, навіть якщо це прозоніми.

В останні десятиліття вітчизняних учених цікавлять питання становлення регіональної антропонімії. Тільки введення в науковий обіг безлічі текстів різних територій нашої країни, що містять значну кількість особових імен та прізвищ, допоможе уявити реальну картину формування антропонімічної системи в цілому. Імена «героїв» творів регіональної художньої літератури частково теж є складовою загального атласу

антропонімів Донецького краю, бо події роману розгортаються на теренах Слобідської України. «Якщо говорити про заселення Донбасу, то це був рух з двох чи навіть трьох напрямків. Із Заходу – суто українська колонізація. Зі Сходу – російська колонізація і з Півночі – переселення із засвоєних раніше районів Слобожанщини. Хоча це був український регіон, у ньому російська ідентичність і культура були дуже сильними», – у ХХ столітті за Донбасом зберігся ореол вільнодумства і території, проживання в межах якої рятувало від різного роду переслідувань та допомагало почати життя спочатку [2]. Навіть у розпал репресивної політики радянського керівництва в другій половині 30-их років минулого століття Донбас забезпечував притулок людям, яких влада вважала «політично неблагонадійними особами» [1].

У романі «В дорозі» письменника-земляка Анатолія Михайловича Федя зафіксовано 109 номенів. За структурною парадигмою їх можна поділити на такі типи:

1. Імена переселенців з Полтавської, Сумської, Харківської областей (*Сасенко, Зайченко, Горбенко* та ін.) – найчисельніша група антропонімів.

2. Прозоніми переселенців з Росії (*Жеребцов, Москальцова, Тузов* та ін.) – друге місце за кількістю антропонімів.

3. Антропоніми переселенців із західних областей України (*Бровко, Костирко, Стецько, Гамаюн, Березняк, Довбуш* та ін.) – третє місце за кількістю антропонімів.

4. Антропоніми переселенців із Білорусії (*Колчин* та ін.) – найменш чисельна група.

Отже, отримані результати виявляють глибинний зв'язок антропонімікону роману Анатолія Федя «В дорозі» із загальнонаціональною антропосистемою, бо сучасні українські прізвища північної Донеччини, зокрема Слобожанщини, формувалися під впливом

міграцій населення з територій, де антропоніми відповідної структури були типовими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алфьоров М. А. Міграційні процеси та їх вплив на соціально-економічний розвиток Донбасу (1939-1959 рр.): Монографія / М.А. Алфьоров – Донецьк: Український культурологічний центр, Донецьке відділення Наукового товариства ім. Шевченка, 2008. – 192 с.

2. Сергієнко С.Ю. Основні чинники специфіки процесу українізації в Донбасі у 20-30-ті рр. ХХ ст. [Електронний ресурс] / С.Ю. Сергієнко. – Режим доступу: https://revolution.allbest.ru/history/00278119_0.html#text

3. Федь А.М. В дорозі / А.М.Федь. – Харків : Експрес-книга, 2018. – 320 с.

Решетняк О. О.

ДО ПИТАННЯ СИМВОЛІЗАЦІЇ БІБЛІЙНИХ ОНІМІВ

Біблійні символами з антропонімами й топонімами компонентами моделюють безперервний процес культурного розвитку, фіксують і транслюють загальнолюдські універсалії, формуючи особливе світосприймання носіїв мови, уможливають реалізацію її деструктивних і конструктивних настанов. Такий спосіб світоусвідомлення завдяки залученню вторинних асоціацій, закодованих у символах як складниках лексико-фразеологічної системи, є основним чинником, що зумовлює специфіку мовної картини світу. Святе Писання маніфестує такі універсалії, а символічна парадигма є засобом їхнього збереження та трансляції.

Бібліоніми є одними з важливих засобів вербалізації мовної картини світу, оскільки репрезентують розмаїття властивостей, рис, ознак довкілля й духовного світу індивіда. Біблійні символами завдяки можливостям

лаконічно та влучно формулювати думки, передавати різні емоційні відтінки, фокусувати мудрість століть є особливим компонентом мовної системи. Тому такі одиниці можуть відбивати не лише мовну картину світу, а й національну концептосферу, є культурно значущими пріоритетними поняттями самосвідомості в мисленнєво-мовленнєвій практиці українців. Антропонімам і топонімам притаманні певні семантичні й стилістичні особливості.

У змістовій структурі символом Книги Книг виокремлюють морально-дидактичний і морально-етичний складники, що насамперед зумовлені релігійним підґрунтям Старого й Нового Заповітів, їхніх віровчень, підвалинами яких є протиставлення понять добра і зла. Доцільним є окреслення кола тих референтних, сигніфікативних й асоціативних сегментів, які національна спільнота вербалізує засобами сакральної концептосфери. Це посприяє уточненню значення Біблії для соціальної діяльності етносу та з'ясуванню механізмів відбиття в мові позамовної дійсності, знань про світ, що є підвалинами формування мовної й концептуальної картин світу.

Конкретизатором концептуальної картини світу як психологічного відповідника реалій індивіда чи певної спільноти є власне мовна картина світу, оскільки саме завдяки вербалізації домінантного поняття символи стають елементом індивідуального чи колективного досвіду. Концепти як значущі поняття є пріоритетами в мовній картині світу; а як факти національної культури – складними одиницями, у яких обов'язково наявне, окрім поняттєвого ядра, ще й культурне нашарування. Найважливішими процесами пізнавальної діяльності вважають концептуалізацію й категоризацію. У лінгвокультурології концепт переважно кваліфікують як «ментальну одиницю, підґрунтям якої є поняттєво-ціннісна ознака» [3, с. 96]. Концептуальна картина світу оперує поняттям концепт, реалізуючи

дві найважливіші функції: інтерпретативну (забезпечує світосприймання) та регулятивну (є універсальним орієнтиром у світі) [4, с. 25].

Національний менталітет маркує спосіб сприймання реалій дійсності, спричинений сукупністю когнітивних етнічних стереотипів. Образно-схематичні, пропозиційні, метафоричні, метонімічні й символічні – це ті когнітивні моделі, що структурують ментальні простори. Дослідники вважають концептом одиницю колективної свідомості, вербалізовану в мові й марковану етнокультурною специфікою. Саме ці ознаки розмежовують концепт і поняття та значення. За такого потрактування, концепт – основна одиниця лінгвокультурології. На етнокультурному змісті концепту акцентує В. Жайворонок [2, с. 51–53], виокремлюючи такі його складники, як образність і символізм – довершені координати національно-культурного світосприймання. Проте деякі мовознавці стверджують, що концептосферу формують лише ті семантичні утворення, що є доміантними щодо розуміння національного менталітету як особливих рис її носіїв [1, с. 39]. Такий підхід корелює з явищем прецедентності, об'єктивованої концептом, денотатом якого є максимально конкретний просторово-часовий сегмент дійсності. Окреслений денотат транслює загальні знання про ці національно й культурно значущі сегменти буття.

Біблійні оніми є компонентами не лише сакральної картини світу, а й людської свідомості загалом. Ці одиниці набувають історико-культурного значення арсеналу провідних концептів мовної картини світу. Образність і символізм як його елементи є найвищим виявом національно-культурного світосприймання. Структура біблійоніма вможлиблює декодування символу, якому притаманна перспектива ідеї – знання є лише внутрішньою формою неосяжного трансцендентного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воркачев С. Г. Счастье как лингвокультурный концепт

/ С. Г. Воркачев. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2004. – 236 с.

2. Жайворонок В. В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення / В. В. Жайворонок // Культура народів Причорномор'я. – 2002. – № 32. – С. 51–53.

3. Карасик В. И. Языковой круг : Личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.

4. Роль человеческого фактора в языке : Язык и картина мира / под ред. В. А. Серебренникова, Е. С. Кудряковой, В. И. Постовалова. – М. : Наука, 1980. – 216 с.

Луковенко Т. О., Шевченко Г. Д.

ХЕШТЕГИ та ГЕОТЕГИ в INSTAGRAM

(особливості використання для просування бізнес-профілю)

Початок ХХІ ст. ознаменовано бурхливим розвитком соціальних мереж, які стали невід'ємною складовою життя суспільства. Так, серед найпопулярніших на часі соціальних мереж для рекламування та просування бізнес-проектів є соціальна мережа Instagram.

Ефективними та доступними методами безкоштовного просування в Instagram є використання хештегів та геотегів.

Хештег – це тематична мітка у вигляді слова або написаної разом фрази / словосполучення, яким передуює символ # решітки [1], наприклад: #ShotOniPhone, #madeforGoogle, #artistrystudio, #фотографкраматорськ, #кулінаріямояпристрасть, #дітицецастя, #квітизфоамірану, #відпочиноквкарпатах, #кавазсобою, #таксі313, #взуття_nast_komara, #дитячийодяг, #деньнародження, #молодь, #сонце, #радість, #канікули, #мрія, #дім, #доглядзаволоссям тощо.

Геотег або геомітка – вказівка на конкретну локацію, де було створено фото або відеоконтент. Геотеги використовують:

- для маркування певного місця, населеного пункту, географічної локації, держави тощо (*Lesya Ukrainka street Lutsk, Lviv, Vinnytsia Oblast, Ukraine, Europe, Харків, Площа Ринок, Дніпро, Краматорськ, Слов'янськ* і под.);
- на позначення локації під час участі у квестах, конкурсах, челенджах (*Полтава Квест кімната «Ізоляція», Квест кімната Escape Game – Квест кімната у Кропивницькому, Під замком – 5й елемент, Провулок Некрасова Одеса, Парк Горького Харків, LightHous Quest* тощо);
- для просування торгових марок, магазинів, брендів, навчальних закладів, закладів харчування, лікувальних закладів, салонів краси тощо (*Донбаський державний педагогічний університет, Книгарня «Є» Слов'янськ; ПростоКава HandMade кав'ярня; Франс.уа Нововолинськ; PizzaVix Синьор Помідор Піца Кам'янець-Подільський; Галактика Кіно Кременчук; ТРЦ Gulliver; Кінопалац Україна, Dent Life стоматологічна клініка; Львівська майстерня шоколаду; ТЦ «Скриня»; Салон краси «VARGO»; Фотостудія Fabrik studio; Салон Краси & Школа перукарів; Весільний Дім, Ресторан «Geogia»* й т. ін.).

Хештеги та геотеги уможливають пошук відповідних постів, сприяють залученню нових підписників й, відповідно, зростанню рівня продажу товарів та послуг у різних сферах підприємницької діяльності (товарний бізнес, інфобізнес, бізнес у галузі надання послуг тощо).

Хештеги та геотеги клікабельні. Натиснувши на обраний хештег/геотег, користувач може побачити всі пости з певною інформацією чи місце розташування необхідного об'єкта на онлайн-карті.

Для розширення охоплення важливо використовувати актуальні хештеги, які відповідають стилю облікового запису. Наприклад:

- @artistryukraine: #bodycare, #beauty, #amway, #makeup і под.;

- @tothetop: #madeinukraine, #ootd, #купуйсвоє, #ukrainiafashionbrand, #streetstyle тощо;
- @read.bookshop: #read_в_наявності, #читатиукраїнською, #нонфікшн, #мастрід і т.ін.;
- @fase_body_spa: #салонкраситернопіль, #мезотерапіяволосся, #кометологтернопіль, #ботокс, #контурнапластикатернопіль, #порадикосметолога, #beautyblog, #чисткаобличчя, #біоревіталізація тощо.

В Instagram під одним постом рекомендовано використовувати не більше 30 хештегів, серед них мають бути:

- хештеги високої популярності (понад 100 000 публікацій), наприклад: #косметика, #одяг, #мода, #книга, #відпочинок, #мама, #діти, #любов, #природа, #фото, #бізнес, #дизайн, #спорт, #щастя і под.;
- хештеги середньої популярності (понад 50 000 публікацій), наприклад: #тортназамовлення, #салонкраси, #подорожі, #київвденьтавночі, #макіяжльвів, #меблі, #фітнес, #вірші тощо;
- хештеги низької популярності або унікальні хештеги (до 50 000 публікацій), наприклад: #ekoшоп, #годинникиукраїна, #готуюдома, #фотографіванова, #співаєморазом, #пензлики_beauty_usa_uk, #oceanplaza, #моїквіти_olyak і т. ін.

Існує кілька підходів до пошуку хештегів:

- мозковий штурм;
- дослідження;
- конкретика;
- власний хештег.

Створення брендів хештегів уможливорює організацію контенту в певні структури, які дозволяють підписнику легко знайти необхідну інформацію, наприклад: #навігація_перевтілення_обрі, #обрі_схуднення,

#обри_до_після, #обри_тренування, #обри_харчування, #обри_коуч, #обри_мотивація, #обри_про_себе тощо. Такі хештеги сприяють підвищенню ефективності рекламних кампаній.

Використання геотегів так само сприяє розширенню охоплення посту й залучення зацікавленої аудиторії. Особливо продуктивним є використання геотегів для просування готельного, ресторанного, туристичного, розважального та под. бізнес-напрямків.

Отже, хештеги та геотеги в Instagram є ефективним засобом пошуку необхідної інформації, реклами, самопіару тощо.

Перспективним вважаємо подальше дослідження особливостей функціонування хештегів та геотегів у мережі Instagram.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник термінів для Просування в Інстаграм. URL: <https://insidedigital.me/slovnuk-terminiv-dlya-prosuvannya-v-instagram> (дата звернення: 06.04.2018).

2. Луковенко Т.О., Шевченко Г.Д. ХЕШТЕГИ В INSTAGRAM (особливості функціонування) // Горбачуківські студії: Матеріали Третьої всеукраїнської заочної науково-практичної інтернет-конференції / [за ред. Н.І. Кочукової, Д.В. Горбачука]. Слов'янськ, 2018. Вип. III С. 11-14.

Маторіна Н. М.

ПРО ЗДОБУТКИ ТА НЕДОЛІКИ СУЧАСНИХ КВАЛІФІКАЦІЙ

ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ

У монографіях і статтях науковців ХІХ – початку ХХІ ст. висвітлено численні загальні питання в площині категорії членів речення. Попри наявну наукову літературу, у якій порушували проблему диференціації членів речення, у лінгвістиці й досі немає спеціальних праць, присвячених категорії членів речення і принципів їх виділення в лінгвістично-історіографічному аспекті.

Проблему категорії членів речення й дотепер не можна вважати остаточно розв'язаною. Єдиної думки щодо цієї синтаксичної категорії немає як серед українських і російських, так і зарубіжних учених, хоча більшість із них не заперечують наявності членів речення. Предметом ретельного вивчення сучасними синтаксистами також обрано основні принципи виділення членів речення. Учені по-різному намагалися розв'язати цю проблему: для одних домінантним був формальний принцип класифікації членів речення, для інших – семантичний. Це стимулювало в подальшому вирізняти члени речення як за формальним, так і за семантичним принципом класифікації. Так, концепцію М. І. Греча щодо диференціації членів речення обґрунтовано в дослідженнях В. В. Виноградова, П. С. Білярського, Ф. М. Березіна, В. В. Бабайцевої та ін. Підходи Ф. І. Буслаєва, О. Х. Востокова, О. О. Потебні, Д. М. Овсянико-Куликовського, О. О. Шахматова щодо принципів виділення членів речення спорадично проаналізовано в студіях В. В. Виноградова, В. В. Бабайцевої, Є. В. Кротевича, А. П. Загнітка та ін.

Одні лінгвісти обмежувалися вивченням словосполучень, інші повністю чи частково відмовилися від термінів на позначення членів речення й запропонували критерії розмежування суб'єктно-предикативного центру й детермінантної периферії, дехто пропонував поглиблений аналіз реченнєвої структури. Такі полярні позиції щодо традиційного поділу реченнєвої структури на головні і другорядні члени зумовлено недосконалістю самих критеріїв виділення членів речення за формальним принципом (у шкільній граматиці застосування цього принципу спричиняє подекуди алогізм, створює штамп і дуалістичне сприйняття явища взаємодії форми і змісту реального речення).

Отже, зупинимося на аналізі здобутків та недоліків основних положень вчення про члени речення таких українських, російських та європейських лінгвістів 40-х рр. ХХ – початку ХХІ ст.: В. В. Виноградова,

З. Д. Попової, І. І. Слинька, Л. Д. Чеснокової, В. А. Белошапкової, В. В. Бабайцевої, І. Р. Вихованця, В. П. Малащенко, О. М. Мухіна, І. І. Мещанінова, Т. П. Ломтева, Г. О. Золотової, Н. Ю. Шведової, Н. Л. Іваницької, К. Г. Городенської, А. П. Загнітка, Л. Теньєра, О. Єсперсена, Г. Гійома та ін.

Відомий лінгвіст В. В. Виноградов члени речення визначав як «синтаксичні категорії, що формуються в реченні на підставі предикативного вживання та поєднання слів, словосполучень, і відображають відношення між структурними елементами речення». Речення, на думку вченого, не визначає лише його граматичний склад, тобто відношення між підметом і присудком; його формує єдність інтонації, наголосу, порядку слів тощо. За визначенням В. В. Виноградова, другорядні члени речення синтезують та узагальнюють різноманітні граматичні відношення між словами в структурі речення, проте й вони можуть пояснювати інші другорядні члени. Виваженими, на нашу думку, є наукові дослідження В. В. Виноградова щодо синкретичних членів речення.

Науковий доробок Н. Ю. Шведової здобув оцінку в працях Д. М. Шмельова, І. І. Ковтунової, І. І. Слинька, В. А. Белошапкової, які досліджували концепцію вченої щодо детермінантних членів речення. Виділяємо таку вагому позицію вчення Н. Ю. Шведової, як виокремлення традиційної обставини без необхідного обов'язкового запитання та надання їй класичної адвербіальної семантики (просторової, мети, міри, способу тощо).

Заслужують на увагу дослідження лінгвістів щодо детермінантних членів речення. Особливу позиційну роль детермінантів у структурі речення, їх самотійність, відсутність формального зв'язку з іншими членами речення та відношення до всього речення лінгвісти відзначали ще в кінці XIX ст. У російському мовознавстві теорію зазначених членів

речення студіювали В. П. Малащенко, Т. П. Ломтєв, Н. Ю. Шведова, Л. Д. Чеснокова та ін.; у лінгвоукраїністиці проблему виокремлення незалежних поширювачів у реченні досліджували В. М. Русанівський, І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська тощо. Зокрема, у русистиці панує погляд на детермінанти як компоненти, що не входять до структурного мінімуму речення. Термін *детермінантні члени речення* чи *детермінанти* запровадила в синтаксичний обіг російська дослідниця Н. Ю. Шведова. Детермінант – це член речення, поєднаний водночас з усіма складниками висловлення за допомогою синтаксичного зв'язку детермінації, який зовнішньо схожий на прилягання, проте не має ознак прислівного зв'язку. Детермінант здебільшого є обов'язковим складником семантичної структури речення та зберігається у всіх його формах. Функцію детермінанта можуть виконувати семантичні суб'єкти, об'єкти (як додатки), локатив, темпоратив (мисленнєві аналоги часу й простору), каузатив (аналог причини) як обставини. Одне речення у своїй структурі може мати кілька детермінантних членів.

Вагомого значення набули положення В. В. Бабайцевої, яка послідовно запроваджує ідею «багатоаспектності» членів речення, що передбачає «поєднання всіх аспектів членування речення, зокрема, логічного, структурного й комунікативного».

Український мовознавець І. Р. Вихованець запропонував розмежовувати два рівні членів речення: формально-синтаксичний (власне члени речення) і семантико-синтаксичний (синтаксеми).

Недосконалість поняття «член речення» та його окремих компонентів змусила Н. Л. Іваницьку зосередити увагу на понятті «компонент», яке, на її думку, охоплює синтаксичне членування речення на формально-граматичному (власне синтаксичному) рівні, застосовуючи водночас критерій синтаксичних зв'язків.

В історії європейського мовознавства відомі три теорії щодо категорії членів речення (і, відповідно, частин мови). Згідно з першою, підмет у реченні й іменник як частину мови визначають домінантним членом (О. Єсперсен, Г. Гійом та ін.). Прибічники другої теорії відстоюють рівноправність головних членів речення – підмета та присудка. Позицію третьої обґрунтував Л. Теньєр, згідно з якою провідну роль серед інших членів речення відіграє присудок.

Найбільш проблемним у традиційній категорії членів речення є явище синкретизму, що репрезентує поєднання в одному члені диференційних ознак різних членів, їх функцій. *Синкретизм* (від грец. *synkretismos* – поєднання) виявляється на всіх рівнях мови й мовлення, проте кожен із них має свої особливості. Ця проблема досліджується в працях представників українського й російського мовознавства, зокрема, В. В. Бабайцевої, В. В. Виноградова, І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, А. П. Загнітка, Г. О. Золотової, І. І. Слинька, Л. Д. Чеснокової, Н. Ю. Шведової та ін. У зазначених наукових розвідках окреслено формально-граматичні й семантичні ознаки членів речення синкретичного типу; запропоновано методи виокремлення й опису синкретичних конструкцій; здійснено диференціацію цих утворень за структурою, морфологічним і формальним вираженням компонентів; звернено увагу на стильове функціонування; з'ясовано причини, що призводять до синкретизму на граматичному рівні.

Проаналізувавши наукові концепції сучасних учених (З. Д. Попової, В. А. Белошапкової, Н. Ю. Шведової, Н. Л. Іваницької, І. І. Мещанінова, Т. П. Ломтева, О. М. Мухіна, Г. О. Золотової та ін.), висновуємо, що на сьогодні традиційні п'ять членів речення не відтворюють усієї різноманітності семантичних компонентів речення при їх поглибленій деталізації. Традиційне визначення членів речення не охоплює всіх функціональних відмінностей між формою та змістом членів речення.

Наукові пошуки вчених призвели до часткової чи повної відмови від термінів на позначення членів речення.

Кочукова Н. І.

ЕКСПРЕСИВНІ ЗАСОБИ В МОВОЗНАВЧИХ ТЕКСТАХ

Довгий час уважалося, що наукова комунікація здійснюється лише з пізнавальною та інформаційною метою, а емотивність їй не властива. Проте сьогодні наукове висловлювання сприймають не лише як суху констатацію фактів, а і як твір, що відображає авторську індивідуальність, соціальний контекст, у якому працює науковець. Для оприлюднення результатів власних досліджень автори послуговуються не лише стереотипними, а й виразними, експресивно забарвленими засобами і прийомами.

Так, зокрема, наслідком фразеологічного новаторства в мовознавчому тексті є використання фразеологізмів, які виділяються своєю несподіваністю, влучністю, емоційно-експресивним забарвленням. А творча трансформація стійких словосполук надає їм нових експресивних відтінків, посилює виразність. Наприклад: *«Лінгвістичні праці Ю. Шевельова засвідчують: якщо вчений – яскрава мовна особистість і добре знається на багатствах мови, йому важко втриматись у прокрустовому ложі узвичаєних стильових канонів»* (П. Селігей) (пор. традиційне: *прокрустове ложе*); *«Якщо кому й бракує індивідуальності в науці, так це посередньому, пересічному дослідникові, який звик **бродити второваними стежками**»* (П. Селігей) (пор. традиційне: *іти второваними стежками*). Серед експресивних явищ, здатних загострювати сприйняття матеріалу, впливати на мислення людини, збуджувати відповідні емоції читачів, вирізняються своєю яскравістю, образністю метафоричні одиниці, розгорнуті аналогії, порівняння, наприклад: *«Стежити за думкою поета завжди цікаво й повчально, а ось*

перейнятися природністю його діалогу з читачем, відчутти відтінки індивідуальних інтонацій, ледь помітних емоційних реагувань на **змістові обертони слова** можна лише тоді, коли сам автор задає **камертон такої довірчої розмови...**» (С. Єрмоленко); «Як знаючись тільки добре на музиці, маючи вправність у грі людина може взяти і новий добрий акорд, так тільки глибоко й повно знаючи мову, можна витворити нове слово, без наміру, не надумано, а цілком натурально, «само собою» (Є. Карпіловська); «Ми не знайдемо в нього прикладів, коли, скажімо, те, що можна висловити одним реченням, розтягується на цілий абзац, а те, що можна вмістити на одній сторінці, розтягується аж на розділ. Фрази стоять тісно притерті, як дві зчеплені шестерні» (П. Селігей). Важливу актуально значущу інформацію, яку підтримує особистісне ставлення автора до ситуації, факту втілюють перифрази: «Та, здається, відсторонений, індіферентний до об'єкта та до адресата науковий дискурс – цей останній **бастіон нериторичності** – руйнується буквально на наших очах» (Н. Зелінська); «І все-таки, майже до недавнього часу, за межами риторичних досліджень опинялася сама – **доволі емоційно наповнена сфера продукування ідей і знань** – наука і, відповідно, величезний масив одержаних у результаті наукової діяльності текстів» (Н. Зелінська).

Мовознавці хоч і глибше від інших розуміються на мові, не так часто бувають вишуканими стилістами [1, с. 6]. Яскравим виявом креативності, стилістичної майстерності є вміння автора вдало персоніфікувати мовні явища, таким чином збагачуючи виражальні можливості наукового мовлення: «**Стежачи, як у тексті змагаються різні погляди й підходи, ми теж несамохіть починаємо їх порівнювати, зіставляти, протиставляти – одне слово, мислити**» (П. Селігей); «Водночас **норма відіграє** і настановчу роль: вона **радить** мовцям, як краще висловити свою думку, які засоби дібрати для кращого взаєморозуміння. Завдяки

властивості об'єднувати націю довкола кращого зразка її мови **норма забезпечує стійкість мови, а отже і тяглість культурної традиції народу. Водночас норма живої мови рухлива: вона змінюється разом із мовою відповідно до нових потреб суспільної практики**» (Є. Карпіловська). Такий прийом сприяє невимушеності, розкутості, розмаїтості наукової мови: *«Тим часом, і сама сфера, і – ще більшою мірою – створюваний нею дискурс (попри поширені міфи) далеко не байдужі ні до власне форм саморепрезентації, ні до суспільного, і навіть естетичного резонансу, який вони мають чи потенційно можуть мати»* (Н. Зелінська).

Отже, мовознавчий текст є наслідком мовотворчого процесу. Йому притаманні яскраві прояви авторської індивідуальності, неповторності. Науковці поступово звільняються від надмірної стандартизованості, стереотипності, знеособленості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Селігей П. Юрій Шевельов – майстер наукового стилю / П. Селігей // Українська мова. – 2010. – № 4. – С. 3 – 21.

Кльок К.

ТИПОВІ МОВНІ ПОМИЛКИ

В СУЧАСНИХ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ТЕКСТАХ

На сьогодні актуальною проблемою є редагування публіцистичного тексту, бо мовні помилки трапляються досить часто в сучасних журналістських матеріалах. Їх може помітити не лише обізнаний фахівець, а й звичайний читач, який придбав газету, аби насолодитися грамотним та правильним стилем написання, поринути в справжній світ українського письма та отримати достовірну інформацію. А натомість натрапляє в друкованих текстах на чималу кількість помилок (лексичних, синтаксичних, морфологічних та пунктуаційних). Демократизація суспільного життя в Україні спричинила як позитивні, так і негативні

тенденції в мові засобів масової комунікації, серед останніх, зокрема, послаблення відповідальності за точність слововживання. Тому редакторам треба зробити все для того, щоб це було тимчасовою хибою, якої українські журналісти неодмінно уникнуть, приділивши пильнішу увагу роботі над словом, навчанню, самовдосконаленню.

Завдяки праці А. О. Капелюшного, у якій з'ясовано типологічні особливості журналістських помилок, проблема дотримання літературних норм у публіцистичних текстах є частково дослідженою [2]. Конструктивну типологію мовних аномативів на матеріалі газет запропонувала Т. Г. Бондаренко [1]. Мовознавець розширює класифікаційну систему помилок і розмежовує мовні (орфоепічні, акцентуаційні, орфографічні, лексичні, фразеологічні, словотвірні, синтаксичні, пунктуаційні, стилістичні), мовленнєві та немовні (логічні, фактичні, естетичні) аномативи: «Помилка – це аноматив, тобто таке ненормативне лінгвоутворення, що виникає в результаті невмотивованого порушення літературної норми і є наслідком неправильних мисленнєвих операцій» [1, с. 4].

Аналізований матеріал дібрано з всеукраїнських газет «Україна молода» (щотижневик) та «День», зокрема з випусків 2019 року.

Граматичні помилки:

1) функціонування синтаксично не узгоджених з іменниками присудків: «**Стрічка** «Сашка» польської режисерки Катажини Лесіш **отримав** гран-прі міжнародного фестивалю «Ca'Foscari Short Film Festival» у Венеції» (Україна молода);

2) помилки, пов'язані з порушенням правил творення форм ступенів порівняння прикметників: «Одне з **самих болючих** питань, що мучить українську політику майже з часів перебудови, – питання доцільності і ціни компромісів» (День);

3) неправильне відмінювання прикметників: «Неможливо оминати і **зворотній** процес» (День); «Краса повинна бути **природньою**, тоді на неї приємно дивитися» (День).

4) помилкове вживання відмінкових закінчень іменників: «Google, Facebook і Twitter не повинні займатися перевіркою **фактов**» (День); «Як повідомляла УМ, команда кандидата у президенти шоумена Володимира Зеленського висунула вимоги до діючого глави держави та кандидата у **президента** Петра Порошенка, які він має виконати до закінчення строку своїх президентських повноважень» (День).

Орфографічні помилки:

1) порушення правила чергування у/в: «Члени партії «Укроп», які підтримують Зе, **в** тому числі кандидат **в** президенти Шевченко, який вже заявив, що молиться за перемогу кандидата Зе- не голосували за жоден! Таке от зе...», – зазначила віце-спікер» (Україна молода);

2) порушення правила подвоєння літер, що позначають приголосні за їх збігу в складних словах на стикові морфем: «Нарешті дозволяють зайти на прийом представникам **страйкому**, які, власне, і запросили кореспондента» (День).

Лексичні помилки:

уживання росіянізмів та кальок: «Через такі програми, **як правило**, відмивають бюджетні гроші» (День); «Лідер партії на зустрічі наголосив, що **перш за все** потрібно повикидати шахраїв із високих кабінетів, аби до влади почали приходити чесні люди» (День); «**В даному випадку** в зриві опалювального сезону винен особисто ...» (День); «Риторика кандидата змінюється **в залежності від** того, хто його опонент» (Україна молода).

Стилістичні помилки:

повторення того самого слова або спільнокореневих слів: «Крім того зазначається, що Порошенко має опублікувати перелік своїх офшорних **компаній**, банків, у яких ці **компанії** мають рахунки, а також фінансову

звітність цих компаній за останні п'ять років» (Україна молода); «П'ятнадцять іноземних кораблів, які *торік* відвідували окупований Крим, затримали в українських портах *торік*» (День); «Таких, на щастя, небагато й виокремлювати їх в окрему категорію немає сенсу» (День).

Отже, проаналізовані друковані журналістські тексти свідчать про потребу ретельного перегляду й наполегливої праці редакторів, аби уникнути всіх видів помилок, що трапляються на газетних шпальтах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Т. Г. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів: автореф. дис. ... канд. філол. н.: 10.01.08 / КНУ імені Т. Шевченка. К., 2003. 20 с.

2. Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації : навчальний посібник / 2-ге вид., випр. і доп. Львів : ПАІС, 2009. 432 с.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Біличенко О. Л.

СПЕЦИФІКА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ СИСТЕМИ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЇЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ

Життя людини в інтелектуальному, інформаційно насиченому середовищі, створюваному в процесі розвитку комунікаційного глобалізованого простору, породжує нові можливості для її освіти. Використання цих можливостей вимагає створення принципово нової освітньої системи. Це можливо тільки на шляху гуманізації освіти й виховання людини нового мислення. Духовний рух цивілізації, представлений у літературних творах, дає змогу не тільки звернутися до генетичної пам'яті, але й чітко визначити збереження гуманістичної традиції, повернення до духовних витоків.

У зв'язку з цим виникають складні й динамічні співвідношення між художніми ідеями, які сформувалися образною парадигмою літературного тексту в минулому, і комунікаційними потребами в них у сучасну епоху і в майбутньому. Ступінь розуміння регіональної структури таких співвідношень дає змогу зробити висновки про існування механізму збереження цінностей літератури та її ролі в становленні комунікаційного світу епохи.

Українська література поповнювалася і збагачувалася, незважаючи на постійну загрозу знищення етносу та його асиміляції. Особлива відкритість, здатність сприймати, застосовувати й українізувати розмаїті культурні впливи, навіть несумісні в інших етнокультурних системах, є

однією із сильних сторін національної літературної системи в загально-цивілізаційному контексті.

Потребу ґрунтовного вивчення функціонування літератури в сучасному соціумі зумовлює те, що комунікаційний простір регіону складають твори художньої літератури, що змінюють характер її світосприйняття та обмежують рівень комунікаційних зв'язків лише безпосереднім оточенням, виводячи мешканців Донеччини за межі глобальних соціокультурних процесів. Література є однією із форм соціальної комунікації. Комунікаційну сутність феномену «література» ми розуміємо як один з особливих каналів трансляції інформації, а також особливу форму її представлення в системі комунікаційних зв'язків регіону. Художня література як потік смислів у просторі й часі є формою трансляції соціально значущої інформації за допомогою образно-художніх засобів. Тому, особливо в сучасних реаліях Донеччини, зростає потреба в аналізі літературно-художньої комунікаційної практики регіону та можливість її інтеграції в світовий літературний простір.

Розвиток регіональної художньої літератури як соціокультурного досвіду та її роль у житті сучасної Донеччини свідчить, що її еволюція, зміни пов'язані з комунікативною сутністю як транслятора й акумулятора результатів історичного досвіду людської діяльності в регіоні та світі. Існують соціокультурні залежності регіонального літературного процесу як частини глобального комунікаційного простору: літературне середовище можна розглядати як семіотичну сферу соціально-комунікаційного простору сучасності. Еволюційний процес становлення художньої літератури в комунікаційній системі суспільства стає втіленням постмодерністського світовідчуття. Тому особливості функціонування літературної системи регіону, визначення тенденцій розвитку комунікаційного потенціалу художньої літератури в глобалізованому суспільстві, встановлення закономірностей його розвитку та залежність від

світових законів розвитку літератури заслуговують на більш докладне вивчення.

Оскільки художня література – невід’ємна частина культури, її неможливо зрозуміти поза цілісним контекстом усієї культури певної епохи. Феномен художньої літератури, її поширення, мобільність, взаємодія з іншими системами, можуть бути дослідженими й усвідомленими тільки в системі культури. О. Іванова визначила сучасну культуру як культуру тотальної інформаційності, що реалізується у сфері інформаційних відносин. На її думку, культуру тотальної інформаційності як етап у розвитку людства слід відрізнити від інформаційного середовища (інформсфери), котре існує в будь-якому типі культури, проте найсуттєвіші ознаки нової інформаційної реальності виявлені у формуванні нових властивостей комунікаційного простору та нових комунікаційних ознак, що визначають властивості власне культури [7].

Художня література межі ХХ – ХХІ ст. відтворює зміну культурних парадигм, кризовий етап пошуку світоглядних, ціннісних, художніх орієнтирів. З погляду П. Бурдьє, вона перебуває на зламі епох і виборі шляхів подальшого розвитку, через що до неї важко застосувати критерії цілісних традиційних художніх систем [4].

Українська регіональна література розвивається в загальноєвропейському та світовому контексті, формуючи спільний комунікаційний простір. У працях П. Бурдьє, В. Буряка, О. Іванової, Ц. Тодорова та ін. розвивається низка новаторських ідей: літературне середовище можна розглядати як семіотичну сферу соціально-комунікаційного простору сучасності [4; 5; 7; 8]. Ці ідеї дають можливість визначити соціокультурні залежності літературного процесу Донеччини як частини глобального комунікаційного простору і визначити дискурсивні напрями досліджень, які свідчать про генетичну спорідненість між світовим комунікаційним простором і художньою літературою та

створюють унікальні можливості для нового бачення й сприйняття соціальної реальності нового тисячоліття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біличенко О. Л. Особливості української художньої літератури в культурі сучасного інформаційного суспільства / О. Л. Біличенко // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. Вип. 15. – Одеса, 2015. – С. 4 –6.

2. Біличенко О. Л. Інтеграційний погляд на місце художньої літератури в комунікаційній еволюції культури / О. Л. Біличенко // Соціальні комунікації: теорія і практика: наук. журн. / [за заг. ред. Г. Я. Холод, О. М. Холод]. – Київ, 2016. – Т. 2. –С. 23 – 28.

3. Біличенко О. Л. Соціокультурні фактори розвитку художньої літератури ХХІ століття / О. Л. Біличенко // Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології: збірник наукових праць / [за заг. ред. проф. В. А. Глуценка]. – Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2017. – Вип. 5. – С. 168 – 176.

4. Бурдьє П. Поле літератури / Пьер Бурдьє: [пер. с фр. М. Гронаса] // Новое литературное обозрение. – 2000. – № 45. – С. 22 – 87.

5. Буряк В. Д. Комунікація і текстовий дискурс / В. Д. Буряк // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. – 2010. – № 3. – С. 4 – 7.

6. Буряк В. Д. Поетика інформаційно-художньої свідомості [Еволюція форм і методів вираження інформації (факту) в контексті інтелектуалізації творчої свідомості] : монографія / Володимир Дмитрович Буряк. – Д. : Видавництво Дніпропетровського університету, 2001. – 392 с.

7. Іванова О. А. Літературний твір : між літературознавством і масовими комунікаціями / О. А. Іванова // Вісник Одеського національного університету. Серія Філологія. Літературознавство ; [наук. ред.

Н. М. Шляхова, Є. М. Черноіваненко]. – Одеса: Вид-во ОНУ імені І. І. Мечникова, 2008. – Т. 13. – Вип. 7. – С. 64 – 70.

8. Тодоров Ц. Поняття літератури та інші есе / Цветан Тодоров. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 162 с.

Сиротенко В. П.

БАЙКИ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ В КОЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ ХІХ СТОЛІТТЯ

У сучасного українського читача вже не викликають подивування й розгубленості імена Володимира Винниченка, Миколи Вороного, Олександра Олеся, Богдана-Ігоря Антонича, які через засилля ідеологічних комуністичних догм були вилучені з історії вітчизняної культури, мистецтва, зокрема літератури. Подібна доля спіткала й Олену Пчілку (Ольгу Петрівну Драгоманову-Косач; 1849-1930), якій було навішено націоналістичний ярлик буржуазно-ліберальної письменниці, хоча вона займалася й літературною творчістю, і перекладами, і виданням україномовних газет, й етнографією, а в 1925 році була обрана членом-кореспондентом Всеукраїнської академії наук. На сьогодні знято табу з імені видатної українки, про неї тепер все частіше говорять не тільки як про матір Лесі Українки, а самодостатнього вітчизняного культурного діяча, який багато зробив для свого народу, зокрема й у галузі дитячої літератури. Отже, надалі ми трохи й зупинимося на тому, у якому ракурсі постає дитяча літературна спадщина письменниці в працях сучасних українських літературознавців та педагогів.

Огляд варто розпочати зі статті М. Дорошенка «Олена Пчілка – Велика Мати українського націоналізму», у якій автор наводить негативну оцінку Ю. Шереха щодо стильової манери творів Олени Пчілки: застаріле, газетне, народницьке. Сам же дослідник, з одного боку, ніби й погоджується з думкою критика («на перший погляд видно, що у творах

Олени Пчілки все підкоряється високій педагогічній меті, а не художній цінності чи новизні. Письменниця, здається, не надто вже й прагне створювати мистецькі шедеври, часом нехтує стилістикою та лексикою, часто технікою віршування»), а з іншого – відзначає нетлінну цінність літературного доробку письменниці: «<...> етичних і духовних канонів не просто дотримується, вона їх сповідує, як фанатичний чернець. Педагогічні принципи Олени Пчілки, закладені у твори, цілком годяться і для виховання сучасних дітей: шляхетність, національна свідомість, пристойна освіта, вільне від забобонів мислення – чим не сьгоднішні європейські стандарти?» [2]. Важливо підкреслити й інше: М. Дорошенко також говорить про належність майстрині до класичної української реалістичної літератури, але при цьому зауважує, що «саме Олена Пчілка (така начебто народниця-перенародниця, застаріла та наскрізь повчальна) сприяла формуванню кількох українських модерністів із непровінційною європейською ментальністю» [2].

Ми не можемо сказати, чим була викликана негація з боку Ю. Шереха, але сьогодні серед дослідників переважає явно позитив у сприйнятті всього доробку Олени Пчілки [3; 11].

Літературознавці звертають увагу й на внесок Олени Пчілки в українську дитячу літературу. Її характеризують як одну з родоначальниць української дитячої літератури, підкреслюють сповідування української патріотичної ідеї [3], відзначають різноманіття жанрів (поезії, байки, казки, оповідання, п'єси) [8; 9]. Автори підручника «Дитяча українська література» (2013) присвячують Олені Пчілці окремий розділ, зупиняючись на її газетно-видавничій, громадській діяльності, характеризують педагогічні погляди, тематику та образи дитячих поезій. Зокрема про байки сказано, що ці твори написані, «як за власними сюжетами, так і за мотивами творів світової літератури („Найкращі діти”, „Снігир та Щиглик”, „Дрібненькі грушки”, „Миша-городянка і Миша-

хуторянка”). Вони позначені особливою українською ментальністю, торкаються важливих морально-етичних та суспільно-політичних проблем» [5, с. 87]. Слід визнати слушність зроблених спостережень, хоча вони й не проілюстровані конкретними прикладами.

Про байки Олени Пчілки йдеться й у рефераті «Олена Пчілка – найкраще для дітей (пошукова/дипломна робота)». Уточнено, що до цього жанру письменниця зверталася переважно в ранній період творчості, представлена образна система творів та визначені притаманні їм риси характеру: «Звірі та інші персонажі, які беруть участь у її творах, уособлюють ті певні риси і людські якості, які ми звикли бачити, наприклад, в котіві, собаці, свині, лисиці, але кожен з них має неповторний характер, мислить і висловлюється по-своєму оригінально» [7]. Відзначено й виховне спрямування байок: «Одні з них виховують працьовитість, наполегливість у навчанні, інші – дають поняття про те, якими мають бути нормальні людські стосунки, які духовні якості слід у собі розвивати і з якими вадами нещадно боротись» [7]. Це твердження аргументує аналіз конкретних творів («Котова наука», «Маленький вітрячок», «Баєчка про Цуцика та про його пані», «Микола і Лиска», «Снігир та Щиглик», «Чайка», «Орел на визволі», «Метелик»). Висловлені автором реферату міркування мають рацію, однак їх варто поглибити, підійшовши до деяких байок з дещо іншого боку. Так, про байку «Маленький вітрячок» сказано: «Про значущість будь-якої праці, навіть на перший погляд непомітної, розповідає байка «Маленький вітрячок». Великий новий вітряк звисока дивиться на свого малого сусіда, що, на його погляд, має життя „собаче” й „мізернеє”, бо лише „крильцятами махає”» [7]. Ми ж у своїй розвідці спробуємо виявити в ній дещо інші проблемно-змістові відтінки.

Сьогодні не лише літературознавці, а й педагоги звертаються до байкарської спадщини Олени Пчілки. Маємо на увазі низку розробок

уроків за деякими її байками [6; 12; 13]. Слід тільки вітати звернення учителів до методичного осмислення байкарського доробку письменниці, але, як нам видається, нічим особливим не відрізняються від традиційного уроку літературного читання в початковій школі. Наприклад, пропонується аналіз змісту байки «Котова наука» проводити у формі вибіркового читання за такими питаннями:

- Звідки прийшов Котик? Прочитайте, як Кіт ліг відпочивати.
- У чому обвинуватив його Петрусик? Прочитайте слова хлопчика.
- У чому Котик погодився з Петрусем? Що порадив робити хлопчикові?
- Яким у байці зображено Котика? А Петруся? Чи можете визначити їхні риси характеру?
- Знайдіть мораль байки. Прочитайте її ще раз. Як ви зрозуміли ці слова?
- Хто з героїв байки сподобався більше? Чому?
- Які людські вади засуджує автор? Від яких рис характеру застерігає нас? [12]

Як бачимо, сенс роботи полягає в розкритті змістового спрямування байки, але зовсім не звертається увага на жанрову природу твору, художні особливості тексту, які б підкреслювали стильові ознаки, властиві творчості Олени Пчілки.

Тому в подальшому ми зосередимося на виявленні проблемно-змістової своєрідності окремих байок Олени Пчілки в колі тогочасної української дитячої літератури, ув'язуючи цей аналіз із відзначенням виражальних особливостей творів, обумовлених їхньою жанровою природою.

Однією з особливостей розвитку української дитячої літератури XIX сторіччя можна вважати той факт, що вона творилася переважно письменниками, які працювали і в галузі дорослої, і дитячої літератур:

Т. Шевченко («Гайдамаки», комедія «Сон», «Кавказ», «Юродивий» – «Мені тринадцятий минало», «На Великдень, на соломі...»), Марко Вовчок («Інститутка», збірка «Народні оповідання» – казкова повість «Кармелюк», казка «Дев'ять братів і десята сестриця Галя»), Л. Глібов (байки, ліричні поезії – акровірші, загадки та відгадки), Панас Мирний («Хіба ревуть воли, як ясла повні?», «Повія» – «Морозенко»), І. Франко («Борислав сміється», «Перехресні стежки», «Мойсей» – автобіографічні оповідання про дітей та цісарську школу), Б. Грінченко («Серед темної ночі», «Під тихими вербами» «Брат на брата» – «Кавуни», «Батько та дочка», «Олеся», «Дзвоник», «Сама, зовсім сама»), Леся Українка («Одержима», «Кассандра», «Лісова пісня» – «Біда навчить», «На зеленому горбочку», «Мамо, іде вже зима»), М. Коцюбинський («Fata morgana», «Intermezzo», «Persona grata» – «Харитя», «Ялинка», «Маленький грішник») та ще багато інших. Така «інтеграція» забезпечувала ідейно-стильову єдність у творчості кожного письменника, домінування проблем та конфліктів, до яких вони зверталися, цілісність зображувально-виражальних засобів тощо. Це становило громадсько-естетичний моноліт, утверджувало суспільну роль українського красного письменства за умови, коли треба було дбати про національно-патріотичне, морально-духовне виховання як дорослого українського населення, так і дітей і молоді. Про це ніколи не забувала й Олена Пчілка, тому і прихід її в дитячу літературу не був випадковим. Вона вважала, що «майбутнє Батьківщини залежатиме від того, чи дитина виросте приятелем чи ворогом України, од того, що їй буде зацеплене в сім'ї», а тому треба прагнути, «щоб не виростали вони перевертнями, щоб звикали шанувати своє рідне» [4].

Щоб більш-менш об'єктивно й виважено осмислити зроблене Оленою Пчілкою в царині української дитячої літератури, слід взяти до уваги час входження письменниці в літературний процес – 80-90-ті роки XIX сторіччя. Саме тоді взагалі в українській літературі відбувалися грандіозні

зрушення, коли змінювалися ціннісні пріоритети, утверджувалися нові теми, шукалися нові підходи до розв'язання тогочасних суспільно-національних конфліктів. А це означало, що українська література поступово відверталася (і це було історично закономірно) від селянина як неодмінного головного позитивного героя, усе більше утверджувалися ідеали героя-інтелігента, який ставить перед собою незнані раніше завдання, громадські орієнтири, відповідно відбувалися й пошуки нових художніх прийомів, простежувалося бажання письменників наповнити класичні жанрові форми новими виражальними можливостями. А отже, й Олена Пчілка не стояла осторонь цих новацій, що позначилося й на її байках.

Байка належить до одного з найдревніших жанрів у світовій літературі з уже виробленими стійкими типологічними рисами. Тож нам видається, що вагомість написаних Оленою Пчілкою байок полягає не в дотриманні тих чи інших формальних жанрових ознак, а в умінні через традиційну форму порушити цікаві проблеми, актуальність яких зберігається й сьогодні. Проте, з урахуванням типологічних жанрових ознак байки, твори Олени Пчілки доречно розподілити на дві групи: 1 – ті, у яких класичні риси байки виявляються досить виразно (наявність алегоричних образів, авторської «моралі»), 2 – ті, що вирізняються явним «порушенням» байкових канонів. Але й перша група піддається диференціації. Певна частина байок у своїй основі має так звані «мандрівні байкові сюжети» («Снігир та Щиглик», «Котик та кухар»). Тож їхня особливість виявляється не в тому, наскільки «новий» текст близький до «оригіналу», а в тому, як і в якому ракурсі трактує автор традиційні сюжетні схеми. Наприклад, байка «Котик та кухар» має багато спільного з байкою І. Крилова «Кіт та кухар»: алегорична частина й мораль, подібність поведінки як kota, так і кухаря. Але байку І. Крилова пов'язують з конкретною історичною подією (Вітчизняна війна 1812 року), а в образах

обох персонажів убачають постаті двох імператорів – слабовільний, нерішучий Олександр I (кухар) та самовпевнений, агресивний Наполеон I (кіт) [1]. Твір Олени Пчілки позбавлений суспільно-історичної конкретики, за рахунок чого посилюється його морально-етичне спрямування, що й забезпечує актуальність зроблених авторкою висновків. Дійсно, часи Олени Пчілки потребували активних, рішуче налаштованих, дієвих людей, які ставлять перед собою конкретну мету й послідовно її реалізують, таких діячів не вистачає й сучасному українському суспільству. Отже, на зроблений письменницею моральний заклик:

Гай-гай! Було ж не тратить слова, –

Потрібна тут була не мова!

Узяв би котика за хвіст

Та й скинув швидше на поміст! [10, с. 127], –

повинні зважати не лише діти, а й дорослі.

Однак нашу більшу увагу привертають байки, які, зберігаючи зовнішні типологічні риси жанру, вирізняються доволі оригінальною тематикою та образами. З огляду на це зупинимося на трьох творах.

У «Баєчці про цуцика і про його пані» відзначаємо осуд нещирості, безпідставних розривів у стосунках між людьми. Головним персонажем є пані, яка не могла намілуватися своїм цуциком та несподівано перестала звертати на нього увагу. Уже сама ситуація виглядає досить пікантною, оскільки причина охолодження взаємин може бути найрізноманітнішою. Це прекрасно усвідомлює авторка, тому цілком доречно утримується від проголошення традиційної байкової моралі, чим примушує самого читача задуматися не лише над поведінкою персонажів, а й над своїми власними вчинками:

Хто тут винен з двох буває –

Дуже трудно розібрати... [10, с. 122].

Виявлена делікатність з боку авторки не є випадковістю, вона, напевне, формувалася тим оточенням, у якому виростала й виховувалася майбутня письменниця. Згадуючи своє дитинство, Олена Пчілка наголошує: «Ми виростали, не бачивши ніяких диких сцен розправи сильного з підвладним, для навернення на «добрий розум» було тільки спокійне, лагідне слово» [4]. І на це обов'язково слід звертати увагу, оскільки були спроби звинувачувати письменницю в лібералізмі, м'якотілості.

У байці «Маленький вітрячок» представлено образ «маленької людини», наголошено на її праві не почувати себе упослідженою, меншовартісною, і, відповідно, проголошується вагомість самих «маленьких справ». Саме подібні погляди могли стати однією з причин, чому творчість і постать Олени Пчілки замовчувалася в Радянському Союзі, бо, з погляду офіційної ідеології, у СРСР гідними захоплення й схвалення визнавалися тільки грандіозні справи, люди-велетні. Не випадково Сталіним було проголошено, що окрема людина – це гвинтик, у чому виразилася повна зневага до особистості «рядової» людини, її потреб тощо.

Алегорична частина байки вибудовується на протиставленні двох образів: могутній турбінно-паровий млин – вітрячок «увесь мов з кулачок». Тож паровий млин зверхньо починає дорікати останньому, що той не потрібен, від нього немає ніякої користі. Тут слід зауважити, що вітрячок при цьому не відчуває себе зневаженим, оскільки прекрасно усвідомлює свою необхідність: коли є потреба переробити невеличкий обсяг зерна, то не слід звертатися до великого млина, а для цього саме і згодиться він – маленький вітрячок. При цьому «маленьку роботу» він виконає не гірше за великого парового млина. Такий висновок живив наснагою не лише сучасників Олени Пчілки, але може слугувати

прикладом і для сьогодення, бо під тиском олігархічних структур багатьма «маленькими вітрячками» втрачається соціальна перспектива.

Ще більш актуальною видається байка «Орел на визволі». У ній авторка торкається вічних проблем, що кожній людині необхідне відчуття свободи, а тим більше цього потребує той, хто довгий час не мав волі, через що втратив свої особистісні здобутки, потрапляючи внаслідок цього в трагічну ситуацію.

Не випадково байкарка головним героєм обирає образ орла, одна із символічних іпостасей якого полягає в підкреслені могутності, незламності, всепереможності. Однак знову художньо спрацьовує ефект контрасту, бо персонаж цієї байки – носій прямо протилежних рис, оскільки «довго нудився в неволі». Підкресливши цю психолого-емоційну відмінність, письменниця не зупиняється на цьому, а вдається до етичної оцінки тих, хто міг би певним чином зрозуміти стан такої людини. Та серед нового покоління «орлів» авторка не бачить здатних на співчуття, а в цьому, напевне, і полягає особиста трагедія: перебуваючи на пікові успіху, людина не лише не здатна виявити співчуття до своїх менш успішних конкурентів, але зовсім не задумується над своїм майбутнім:

*Ні стану, ні журби його не зрозуміли,
Знебулого – крилом з погордою одбили!*

Траплялось бачить вам орла такого?

Ох, тяжко так дивитися на нього [10, с. 150].

Друга група байок («Дрібні грушки», «Миша-городянка і Миша-хуторянка», «Найкращі діти») формально типологічними ознаками доволі сильно відрізняється від творів першої групи. Алегоричність у них виражена слабо, традиційна «мораль» практично відсутня, натомість посилюється ліричне начало, дозволяючи перейнятися настроєвістю персонажів творів, відчутти їхній внутрішній світ. І в цьому вбачається

певна закономірність. Ми відзначали, що творчість Олени Пчілки припала на межевий період, коли на противагу реалістичній (часто етнографічно-народницькій) літературі утверджувалася модерністська, яка перш за все робила акцент на індивідуальному, особистісному, суб'єктивному. Емоції, переживання, внутрішній світ людини стають об'єктом посиленої письменницької уваги, занурюючись у них, митець відшукує суголосність власним духовним якостям, підкреслює цінність і непересічність кожного людського «Я».

Показовою в цьому плані є байка «Найкращі діти». Фабульний конформізм твору ґрунтується на протиставленні абстрактно естетичних уявлень Орла щодо зовнішньої краси дитини та материнських почуваннях Сови, для якої жодна дитина не може бути кращою за її совенят, хоча об'єктивно вони, мабуть, не були найвродливішими. Розходження в уявленнях (об'єктивне й суб'єктивне) про прекрасне і стало причиною фатальної помилки. Щоб не допустити її в майбутньому, треба змінити «кут бачення», навчитися помічати за зовнішнім внутрішнє, мати здатність поставити себе на місце іншого. Саме в цьому й полягає «мораль» байки, хоча вона й не набула традиційної форми вираження.

На підставі сказаного вище можемо констатувати, що байки Олени Пчілки не були пересічним явищем у тогочасній дитячій літературі. Вони примушували дитину задуматися над непростими морально-етичними питаннями, знаходити на них нетривіальні відповіді й при цьому не втрачали своєї естетичної привабливості, торували нові шляхи для подальшого розвитку українського красного письменства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Басня Кот и повар: анализ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://deti-online.com/basni/basni-krylova/kot-i-povar/>
2. Дорошенко М. Олена Пчілка – Велика Мати українського націоналізму / М. Дорошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://fakeoff.org/uk/history/olena-pchilka-velika-mati-ukrainskogo-natsionalismu>

3. Життя та творчість Олени Пчілки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/14218/

4. Зірка українського Відродження Олена Пчілка (Ольга Петрівна Драгоманова–Косач) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://duhovna-stolitca.blogspot.com/2012/01/blog-post_23.html

5. Кизилова В.В., Пушко В.Ф. Дитяча українська література. підручник для студентів вищих навчальних закладів. – 5-те вид., перероб. і доп. / В. Кизилова, В. Пушко. – Луганськ : СПД Резніков В.С., 2013. – 296 с.

6. Конспект уроку з читання для 4 класу на тему: «Життя і творчість Олени Пчілки. Кожна байка чогось навчає, від чогось застерігає. Олена Пчілка „Котова наука”» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/urok-zhittya-i-tvorchist-oleni-pchilki-kozhna-bayka-chogos-navchae-vid-chogos-zasterigae-olena-pchilka-kotova-nauka-30478.html>

7. Олена Пчілка — найкраще для дітей (пошукова / дипломна робота) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/referats/printit.php?tid=12149>

8. Олена Пчілка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Олена_Пчілка

9. Пчілка Олена. Біографія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://onlyart.org.ua/biographies-poets-and-writers/pchilka-olena-biografiya/>

10. Пчілка Олена. Годі, діточки, вам спать!: Вірші, оповідання, казки, фольклорні записи: Для дошк. та мол. шк. віку / Олена Пчілка. – К. : Веселка. 1991. – 334 с.

11. Рейкіна М. Олену Пчілку – у шкільну програму / М. Рейкіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.visnyk.lutsk.ua/2008/08/07/7011/>

12. Розробка уроку «Байка Олени Пчілки «Котова наука». Слово про поетесу. Узагальнення суттєвих ознак байки» з читання в 4-му класі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/initial/45755/

13. Тема. Байки. Життя і творчість Олени Пчілки. Олена Пчілка «Котова наука» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/tema-bayki-zhittya-i-tvorchist-oleni-pchilki-olena-pchilka-kotova-nauka-24694.html>

Тищенко О. О.

«ВОРОШИЛОВГРАД»: РОЛЬ ТРАГІЧНОГО В РОМАНІ СЕРГІЯ ЖАДАНА

«Ворошиловград» – це захоплива подорож головного героя Гери околицями свого втраченого минулого, того минулого, де було дитинство, багато спогадів, знайомі обличчя, з якими його об'єднує Ворошиловград. Цей роман – про серйозні дорослі проблеми: проблеми з грішми, із жінками, з відвойовуванням власного майна, яке комусь стало до вподоби через гарне місце розташування. Головна проблема, що постає, – гроші, а коли гроші вже стали проблемою, то чекай горя. «Роман соціальний і водночас ліричний; письмо реалістичне, але таке, що часто непомітно, ненароком стає сюрреалістичним, а потім ніби нічого не сталося, повертається назад у русло реалізму; серйозна епічність тут межує з пародією, проповідницька урочистість – із гротеском; наругу небезпеки, смерті може супроводжувати сміх або секс» [2].

Смерть – це кульмінаційний момент, який ставить усі крапки над «І» та заспокоює нещодавно розгорнуту бійку, що сталась між двома «компаніями», які вирішили захистити те, що належить власне їм, і те, що кожен вважав по праву своїм – аеродром. Смерть є найнеочікуванішим та найтрагічнішим моментом, тим паче, що смерть ця випадкова: «Надто

сильно стискали цю пружину десь у нього в середині, надто довго він стримувався, тож врешті механізм спрацював, пружина різко вилетіла, зриваючи запобіжники, і щойно травмований зробив ще один, ледь помітний крок, як пролунав постріл. Шура схопився за бік... Він важко осідав у їхніх руках... Ернст нервово щось кричав мені, і я навіть автоматично щось йому відповідав, погоджуючись із ним, хоча насправді стояв, дивився на темну кров, що витікала з-під Травмованого, і повторював про себе одне й теж: невже він помер? Невже він справді помер?» [2]. Трагічний момент смерті близького друга ніби повертає головного героя в реальність, у яку він сам не хотів вірити й до останнього намагався не робити цього.

«Чого нас вчить «Ворошиловград»? – запитаємо себе, перефразовуючи слова пресвітера. Він учить нас, що треба вміти пригадати все, що з тобою було, і тоді тобі буде не так просто піти; що найбільше, що нас об'єднує, – це простір і смерть...» [1, с. 97]. Насправді, якби не стільки спогадів, та якби місто, де була їхня з братом бензоколонка, не було б місцем дитинства Гери, можливо, він просто повернувся б додому, у спокійний, розмірений спосіб життя, до Льоліка й Боліка, які кинули його на його ж гроші, а спогади відіграють грандіозну роль, і вони подарували Гері нову можливість на інше майбутнє, а нам – роман, що так захоплює.

А щодо трагічного, то ми маємо таких як мінімум два моменти у «Ворошиловграді»: смерть Травмованого та смерть, здавалося б, не таку значущу, але яка перевела звичайну гру з погрозами в категорію «або робіть як ми хочемо, або цією смертю не обмежиться» – смерть старенької вівчарки Пахмутової, чиєю хазяйкою була дівчинка Катя: « – Пахмутову! Вони її повісили!... Я озирнувся. Над головою, в туманному скупченні, на щоглі висіла Пахмутова... Залізний дріт до крові в'ївся в собачу шию, на залізі лишилися криваві згустки крові» [1, с. 221]. Автор так розповідає

про те, як гуманно влада намагалась натякнути, «що дарма Гера не погоджується на ці м'які пропозиції дружби та добровільної відмови від його приватної власності, і, чесно кажучи, не віє від цих органів влади нічим хорошим». Це складна гра, плата за перемогу в якій – життя близьких. Можливо, якби головний герой знав про це, він би подумав, чи варто її починати. «Є життя, яким ти живеш і яким ти не маєш права поступатись, і є смерть – місце, куди ти завжди встигнеш, тому не потрібно туди поспішати» [1, с. 407]. Автор наголошує, що життя – це життя, і його потрібно сприймати таким, яким воно є, і ставитись до нього спокійно.

Отже, роман С. Жадана «Ворошиловград» є яскравим утіленням проблемної картини суспільства 90-их років ХХ століття. Автобіографічна «підліткова картина» зачіпає морально-етичні, соціально-психологічні та новаторські літературні аспекти. На прикладах літературних героїв ми відчуваємо важкий вплив соціалізму на юнацьке життя. «Ворошиловград» – жорстокий, реалістичний образ колишнього Луганська. Автор описав його, вкладаючи в рядки тяжку долю своїх колишніх друзів, про яких він згадав, приїхавши «у свої спогади». Смерть як критерій життя, поєднав їх усіх разом, забравши до себе одного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жадан С. Ворошиловград / Сергій Жадан. – Харків: Фоліо, 2010. – 441с.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://science.crimea.edu/zapiski/2011/philos_kulturo1/fil_24_2/19_pat.pdf

Тищенко О. О., Данилейченко І.

СПЕЦИФІКА СТИЛЮ АНАТОЛІЯ ДІМАРОВА

Стиль лишає відбиток на всьому тому, що зображує митець. Говорячи про стиль як єдність основних ідейно-художніх особливостей

творчості, який характерний саме для цього письменника, ми не маємо на увазі того, що основні смислові особливості його незмінно повторюються у творі.

Таким чином, поняття стилю має значення насамперед тому, що воно охоплює всю творчість письменника в його розвитку й тим самим дає можливість уявити собі всю картину ідейно-художнього розвитку митця і все коло життєвих явищ, яких він торкнувся у своїй творчості в цілому. З іншого боку, воно дозволяє нам глибше зрозуміти значення кожного витвору мистецтва, поставивши його у зв'язок з іншими, зрозумівши його значення в розвитку стилю письменника, зазвичай складного й суперечливого.

Анатолій Дімаров має свій неповторний, досконалий правдивий стиль. Феномен дімаровського стилю (а сумарно охоплює велетенський доробок автора тільки він) має дві найвиразніші ознаки: глибоконародний психоколорит і пов'язану з ним оповідність, які виражені через слово і в слові. Мистецтво стислого, спресованого повістування, розповідь «без води» у письменника багатократно виправдані. Найперше – самим життям, зображеним у творах. Далі – думкою письменника, його, так би мовити, добором. Але не можна не враховувати й справжню натуру оповідача, його прискіпливість та правдивість, уміння промовляти «неложними устами», аби вклалися слово до слова в рукопис. Недарма найулюбленішим жанром письменника в роки творчої зрілості стали узаконені ним у прозі «історії» – це своєрідний портретний цикл людей, здебільшого покалічених життям у селі, у містечку, у місті, одним словом – у якомусь закутку білого світу, що, як виявилось, не має великого значення, оскільки всім його персонажам живеться однаково не з медом. От лише причини в кожного різні. Та ця відмінність в однаковості і передовсім цікавить автора «історій». Характеризуючи свою поетику й естетику в цих творах, Анатолій Дімаров міг би повторити слова Каміло Хосе Сели з його передмови до роману «Вулик»: «Усі, хто намагається прикрасити життя

блазеньською маскою літератури – брешуть. Недугу, що роз'їдає душі, Недугу, у якій стільки імен, скільки прийде нам у голову, не можна зцілити гілками примиренства, пластирами риторики і поезії. Роман мій не претендує дати щось таке більше ніж, далєбі, зображення шматка життя, розповідь про який ведеться крок за кроком, без недомовок, без дивних трагедій, без жалісливості – як іде саме життя, саме так, як іде життя. Хочемо ми того чи не хочемо. Життя є те, що живе в нас і поза нами, ми лише його носії, його, як кажуть фармацевти, основа» [4, с. 4]. Повісті – «історії»: сільські, містечкові, міські – це художні структури, «де авторство розчиняється в матеріалі, що виповідає сам письменник» [2, с. 127], який склався вже в житті і який переходить на папір майже не міняючи мовних своїх одєж.

Анатолій Дімаров вважає, що його «історії» можна було написати лише так, як він їх написав. І він у цьому нітрохи не помилявся. Принаймні саме він міг – і повинен був – написати їх саме так. Тільки увійшовши в роль нейтрального фіксатора, якого, здається, вже ніщо не може зворушити, розчулити, приголомшити чи навіть здивувати, автор здатен вести своє повіствування в такому тоні і з такою безособовістю, зумисною депсихологізованістю персонажів, які перетворюються в нього на маски з театру маріонеток. Насправді, звісно, все має більш складний вигляд: щоб зберегти від когось почуте чи просто спостережене в його «первісних» образних порціях, треба це, по-перше, уміти, а по-друге, необхідно знати літературну його вартість. Знання ж це потребує панорамного бачення і вимог сучасної літератури, і наявного її багатства, котре вимогливий митець тільки доточує й ніколи не транжирить. Анатолій Андрійович Дімаров наголошеним знанням і баченням не просто оволодів – він не дозволив собі жодного твору, яким повторив би когось або когось наслідував. Зокрема, і духовних своїх побратимів: Г. Тютюнника, Б. Харчука, В. Міняйла та інших. Його внесок у новітню українську прозу,

можливо, тим і значущий, що ним майже адекватно виражене народне пережиття історії.

Анатолій Дімаров множив тільки перше з них, вартісне. Чим і утвердився як письменник і чим повноцінно в слові живе. Те, про що він пише і як про це пише, є продуктом не теорії, а практики, і до того ж практики, якщо можна так сказати, природної; він зробив своє письмо речником дійсності, якою вона є в народному самосприйнятті, а відтак і в народному викладі. Йдеться не про всі ті «правди» й «півправди», якими підторговували соцреалістичні мовці, чії герої «університетів не історію, і її живих носіїв та продовжувачів, про яких сам же зі століття в століття розповідав, напрацювавши чимало усномовних прозоформ, що одержали у А. Дімарова ймення «Історії...». Анатолій Андрійович схожий на свої твори. А його твори – на нього, що є справді рідкісним гармонійним поєднанням!закінчували», але про всі на світі істини відкілясь знали і ділилися ними із щедрістю стовідсоткових люмпенів, які не боялися втрачати те, чого, правду кажучи, ніколи не мали і мати не могли. А народ мав. І власну свою

ЛІТЕРАТУРА

1. Анатолій Дімаров // Історія української літератури ХХ століття: у 2-х кн. Кн. друга / [за ред. В. Г. Дончика]. – К., 1998. – с. 285– 289.

2. Анатолій Дімаров: [коротка біографія] // Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття: в 4-х кн. Кн. 3. – К., 2001. – С. 343.

3. Бахчевнікова Я. Секрети мистецької майстерності А. А. Дімарова: (за збіркою «Зблиски») / Я. Бахчевнікова // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 5. – С. 42-45.

4. Дімаров А. Стиль письменника – це щоденна каторжна праця: [інтерв'ю з письменником] / А. Дімаров; розм. вів С. Козак // Літературна Україна. – 2011. – № 29, 4 серпня. – С. 4-5.

ПИСЬМЕННИКИ РІДНОГО КРАЮ

Тендітна Н. М.

РІЗНОВИДИ ХЛОПЧАЧИХ РОЗВАГ У ЦИКЛІ АВТОБІОГРАФІЧНИХ ОПОВІДАНЬ ІВАНА КОСТИРІ «ТРИНАДЦАТОЕ ЧИСЛО»

Ім'я Івана Сергійовича Костирі відоме багатьом мешканцям Донецького краю. Його художні твори містять цінний матеріал, що розповідає про життя та побут Донеччини. Цікавим видається й дослідження дозвілля дітей довоєнного часу та періоду окупації на основі автобіографічних розповідей письменника.

Важливим аспектом дитячих стосунків було вихваляння своїми досягненнями: «– А я уже буквы знаю, – ни с того ни с сего сказал Валера, и глаза его блеснули. Он лёг на стол, обгрыз карандаш и...стал выводить ... «О», затем «Б»... – И я знаю: круглую и пузатую...И ещё знаю, которая подбоченилась» [1, с. 258]; «– Папа, я открыл шахту!» [1, с. 262].

А кому не відомі ігри на залізничних коліях: «Мы прыгали со шпалы на шпалу, шли по одному рельсу, прикладывали ухо к нему и вслушивались, стараясь угадать, идет ли поезд и как далеко» [1, с. 248].

З ностальгією згадує письменник і свята: «у нас дома собрались все соседи на новогодний вечер» [1, с. 259]; «мы уже водили хоровод и читали стихи. И отец награждал нас бубликами...» [1, с. 300].

Іван Костиря описує й популярні на той час послання дітям інших країн: «Это было письмо к детям Испании: «Привет из Донбасса! Ребята, не думайте, что мы о вас ничего не знаем. Если вы даже никогда не слышали про наш поселок и аисты с нашими кольцами не попадались вам, мы все равно знаем о вас все, все» [1, с. 269].

Популярними були рухливі ігри, які найчастіше пов'язувалися з бійками: «Выгон за поселком считался полем битв. Наши мальчишки сходились в рукопашной с «противником» из соседнего поселка» [1, с. 270]. Але не завжди в таких розвагах дотримувалися суворих правил: «Засыпать противнику глаза – и тогда делай с ним что тебе вздумается...» [1, с. 270]. Тому рідко такі зустрічі завершувалися без синців та розірваних сорочок: «Несмотря на то, что мы оказывались победителями, возвращались тоже с распухшими губами, поцарапанными шеями, в измятых и вывалянных в грязи рубашках» [1, с. 271]. Бійкою, почасти, починалося і знайомство: «Первое знакомство с вожакom хуторских мальчишек ... брат швырнул киприч и угодил в ногу одному мальчугану...» [1, с. 284]. Але поряд з відвагою завжди знаходилося й місце страхам: «А однажды, испугавшись прививок, я удрал и спрятался в кукурузе, и меня не могли разыскать до позднего вечера» [1, с. 302].

Деякі хлопчачі ігри жахають: «Затеял он, как и водилось в ту пору, игру в расстрел. Беяки расстреливали красных» [1, с. 264]. Адже вони іноді межують між життям і смертю: «...раздался оглушительный выстрел... Мы с братом вмиг подскочили к нему, стали тормошить, ощупывать» [1, с. 265]. Чи відверто шкодять здоров'ю: «После двенадцатой папиросы брат враз побледнел, зашатался. Как пьяный побрел к забору и неожиданно стал карабкаться на него. Но не удержался, сполз на землю. Глаза у него помутнели, голова откинулась и из посеревших губ вывалился окурок» [1, с. 267].

Яскравими спогадами дитинства насичена кожна пора року. Серед них – купання на річці: як літнє: «...все мы трое – сестра, брат и я – купались в речке Соленой» [1, с. 246], так і «зимове»: «Однажды мы провалились под лёд» [1, с. 252].

Зимовий час нерозривно пов'язаний із ковзанкою. При цьому для розваг виготовляли спеціальне обладнання: «В зимние морозные дни мы

выдалбливали в затверделом снегу ямку, набивали туда коровий кизяк, заливали его водой, за ночь он превращался в твердую и легкую кашу – громак. На нем можно было громыхать по горе с утра до вечера. Сесть поудобней, задрать ноги, оттолкнуться руками – и пошел...» [1, с. 275].

Чимало спокус було і навесні: «Весной мы вырезали из кленовых веток ... свистки, пускали в балках бумажные кораблики, веря, что они непременно достигнут океана или, по крайней мере, далекого моря. Где-то в макушках осокорей кукувала кукушка. И мы, затаив дыхание и прислушиваясь, спрашивали ее: – Кукушка, кукушка, сколько мне лет жить? Кукушка отвечала: «Ку-ку, ку-ку, ку-ку...» [1, с. 277]. Весняна пора асоціюється в І. Кростирі також із запусканням повітряних зміїв: «...а над тобой – бумажный змей, взнузданный ниткою, которая постепенно отпускается и отпускается, моток на катушке тает и тает, и вскоре тенькнет как натянутая струна, а змей – чу! – окажется над крайними домами соседнего поселка» [1, с. 277].

Чимало часу діти проводили і за грою в цурки. Автор також докладно описує правила цієї гри. Тому сучасний читач навіть має можливість дати їй «друге життя»: «Цурку бросали в квадрат, вычерченный палкой. Чем дальше она от него падала, тем хуже» [1, с. 275]. Письменник також досліджує історичні витоки цієї гри: «...в цурке скрита давняя и долгая история. Неграмотным в старину она служила для измерения сукна. Была она и распоркой, когда из цельной колоды выдалбливалась лодка, и растяжкой при выделывании заячих и лисих шкур, а в маленьких петлях на крестьянских свитках она была вместо пуговиц» [1, с. 275].

У часи дитинства письменника розваги часто поєднували з посильною допомогою: «Весной, бывало, выгонишь Зорьку на пастбище... И ты ходишь с бичом на плече, покрикиваешь на корову и чувствуешь себя взрослым человеком, без которого не обошлись бы ни отец, ни мать»

[1, с. 277]. Чи навчанням: «Дед ... взял с собой косить сено. Наделил небольшой тонкой косой с укороченным косовищем, выделил участок пырея... еще и еще показал, как следует замахиваться и по сколько за раз захватывать травы, чтоб легче было ее подсекать и чтоб косу не «заедало»...» [1, с. 288].

Яскравий світ розваг поставав і від спілкування з однолітками, представниками циганської національності: «Полуголые замурзанные цыганчата приставали к нам: – Дай п'ятак, на пузе станцюю! Стуча о тугую и гулкую целину ладошками и повернутими плашмя ступнями, цыганчата подпрыгивали на животах, тыкались носами в землю... Другим злюбленным танцем у них было «яблочко» [1, с. 272]. Цікаво було хлопцям спостерігати й за дозвіллям у самому таборі: «Потом цыганчата ни с того ни с сего заводились между собой, хватали головешки из костра, гонялись друг за другом» [1, с. 272].

Хлопчачі витівки інколи були пов'язані й з крадіжками: «Через деревянный забор детского сада ... свисали на улицу красные вишни. Босоногий, я стоял в горячей пыли и, облизываясь, подолгу смотрел на них... И я не выдержал. Приблизился и стал доставать веточку. Ухватился да так и застыл: из-за куста желтой акации к нам подходил сторож. – Э, да вы, оказывается, воришки!..» [1, с. 278]. Або з небезпечним ризиком: «Добывали мед из осиных гнёзд. И шмелиных» [1, с. 293].

Бурхлива уява перетворює хлопців то на відчайдушних лицарів: «В кладовке отыскал старые женские перчатки... Когда затевались уличные баталии на самодельных, ивовых шпагах, эти белые перчатки бросались по началу противнику в лицо – как вызов» [1, с. 290], то на «мисливців» за відьмами: «Мы боялись ведьм. Но любопытство выше страха. Помню, мы собрались ватагой и засели у дома одной такой бабки. Рассказывали на хуторе, что ночью она выходит на подворье и ведёт тайный разговор с чертями» [1, с. 301].

Світ дитинства письменника був наповнений не тільки пустощами та бешкетом, знаходилося у ньому місце й для співчуття: «Мать Лизы велела нам захоронить козлика. Вернее, мы упростили ее отдать его нам для погребения... Из кукурузных початков наобдирали тонкой завязи. Постелили в ямке, чтоб мягче было. Положили козленка. Сверху, над его головой, решетку вделали, чтоб дышать было как. И ход небольшой оставили. Траву зеленую разыскали и горсточку туда впихнули. Может, есть будет...» [1, с. 281]. Підсвідома дитяча уява не хотіла миритися зі смертю та втратами, а тому загибель тварини вони розуміли як подальше існування в тому світі, який вони вигадали: «— Это для него дом, — шепотом сказала Лиза. — И мы будем ходить к нему в гости. Да?» [1, с. 281].

Письменник розповідає й про мрію кожного хлопчика мати прирученого птаха: «Я смастерил птенцу клетку. Кормил и поил с ладони, разрешал свободно разгуливать по квартире» [1, с. 283]. А тим паче спіймати власний бджолиний рій: «Да, надо быть начеку: я боюсь проворонить пчелиный рой — по моим предположениям, он вот-вот должен вылететь из крайнего от межи улья...» [1, с. 285].

Отже, як бачимо, хлопчачі розваги в циклі автобіографічних оповідань Івана Костири «Тринадцатое число» виконують чимало функцій. Гра виступає частиною навчання, дозвілля, випробовування на людяність, елементом знайомства та відтворює неповторний світ дитячої фантазії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костыря И. С. Сказка о солнечных братьях : сказки, рассказы, повести / И. С. Костыря. — Донецк : Донеччина, 1994. — 511 с.

ХУДОЖНІЙ СВІТ ПОЕЗІЇ ВОЛОДИМИРА СОСЮРИ

Володимир Сосюра – один з найщиріших ліриків ХХ ст. Шанувальників творчості відомого митця захоплює й уражає відвертість та виняткова чуттєвість його ліричних сповідей. Як відзначав В. Моренець, його творчість була «живлена генетичною пам'яттю аж від прадавніх язичницьких глибин, безпосередністю світосприймання, не замуленою жодними цивілізаційними резонами, і виявляється в безумовній довірі до мови води і вітру, дерева і птаха, до мови плоті і всіх земних призначень людини від колиски до скону [1, с. 6]. Відчуваючи всього себе у всьому, поет проникливо говорить і про буремні роки революції, і про соціальні зрушення, і про історичні події, і про роки воєнного лихоліття, і про красу осінньої природи. Проте є у творчому доробку В. Сосюри найулюбленіші теми. Це тема Донбасу та тема природи. Тема Донбасу невід'ємна від теми України та її природи. Водночас для Донеччини автор знаходить особливий географічний код: природний ландшафт Донецького краю, В. Сосюра розглядає як міфопоетичний образ рідної землі. Так, дерева, які найчастіше з'являються в поезії автора (акація, верба, осика, тополя, клен, сосна, шовковиця, береза, вишня, явір, липа), є, з одного боку, реаліями природного ландшафту Донеччини, з другого – ці рослини яскраво представлені в міфопоетичній традиції, більшість з них – це дерева-тотемі прадавніх українців.

Предметні символи квітів (жоржина, айстра, рожа, ромашка, мак, васильок, шипшина, фіалка, пролісок) не тільки витворюють неповторний аромат Донеччини, але, як і символи дерев, є виразом ментально-етнічних джерел та проявів глибинних пластів підсвідомості поета. Так, у вірші «Я знов згадав багряні маки» поет обіграє двоїсту символіку цієї квітки. З одного боку, у міфопоетичній традиції мак пов'язаний зі сном та смертю, а в християнській літературі поширене уявлення, що маки зростають на

крові розіп'ятого на хресті Ісуса. У Сосюри маки проростають на полі битви й поглинають кров ворога, який «... хотів землі чужої – і в землю він пішов чужу» [1, с. 404]. З другого боку, в Україні мак символізує не лише втрати, але виступає ще й символом добробуту, багатства, щастя. Найбільшим проявом торжества життя є весільний обряд, де мак символізує молодість і красу та є невід'ємною оздобою весільних урочистостей. Весільний союз уособлює народження нового життя. Про таке нове життя без кривавих війн у мирі й злагоді пише В. Сосюра:

*Вдаль на штиках несли життя ми,
свої звільняючи поля,
І усміхалася квітками
моя донецькая земля [1, с. 404].*

Образи польових квітів: маку, васильків, шипшини, ромашки – пов'язані в ліриці Сосюри з народно-пісенною традицією. Образи декоративних квітів: жоржини, айстри, рожі – з традиціями міського романсу. Квітка для Сосюри – надзвичайно вагома іпостась. У поезії «Я квітка осіння» поет ще раз це яскраво демонструє. У цій поезії квітка – символ авторської свідомості, злитий з універсумом:

*Я – квітка осіння... Дощі мене мочать,
рве вітер мої пелюстки...
І сонце на мене світити не хоче,
тумани пливуть од ріки [1, с. 538].*

Цитовані рядки сповнені драматизму життя за допомогою антитези:

*Була я колись і пахуча, й хороша...
Та все не як сік у маю.
І ранками сипле холодна пороша
на бідну голівку мою...[1, с. 538].*

В основу поезії покладено композиційний прийом протиставлення. Контрастна зміна протилежних у своїй суті природних стихій є

віддзеркаленням внутрішнього світу ліричного героя. Подібно до квітки, яка щороку вмирає та знову відроджується в колообігу пір року, ліричний герой відтворює драматичний оптимізм людського існування, вираженого словами «але все надіюсь і жду» [1, с. 538].

Специфіка моделювання художнього світу В. Сосюри позначена численними топонімами, які репрезентують Донеччину. У поезії В. Сосюри згадуються Третя Рота, Дебальцеве, Рубіжне, Юзівка, Лисичене, річки Бахмутка, Донець та ін. Символічне перебування в географічному просторі Донеччини свідчить про те, що воно, уособлюючи індивідуальне минуле поета, назавжди залишається його духовною Батьківщиною, яку він ніколи не покидає.

В індустріальному просторі Донеччини, створеному Сосюрою, домінують копри, заводи, терикони, вагонетки, вугілля, рейки. Характерною ознакою Донецького краю стають димарі, завдяки яким образ людини, змальований поетом як результат її трудової діяльності, проявляється багатовимірно. Завдяки амбівалентному образу диму картина світу стає більш рухливою з одного боку, дим у Сосюри, як і в міфопоетичній традиції, виступає символом оману, хибних шляхів, з іншого – як витончена повітряна субстанція, дим символізує високі душевні устремління, поривання до неба, зв'язок із трансцендентальними сферами:

*І в небо простяглись, і небо запутляли
незчисленні ряди високодимних труб* [1, с. 46].

Отже, сосюринський хронотоп малої батьківщини включає два аспекти: один – пов'язаний з особливостями природного ландшафту Донеччини, інший – з її індустріальним життям. Обидва переплітаються у свідомості й душі поета в єдиний образ рідного краю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сосюра В. М. Вибрані твори: В 2 т. / В.М. Сосюра – К. : Наук. думка, 2000. – 648 с.

2. Сосюра В. М. Калина над водою: Лірика та поеми / В.М.Сосюра – К.: Дніпро, 1968. – 515 с.

Руденко Л. В.

**НА СПОГАД ЗАЛИШУ Я ПІСНЮ СВОЮ,
НЕХАЙ УКРАЇНЦІ ЖИВУТЬ, ЯК В РАЮ...**

Духовне формування майбутньої людини засобами художньої літератури – справа дуже відповідальна, що вимагає від учителя наполегливої праці. Ми все частіше звертаємося до історії рідних місць, намагаємося глибоко і всебічно її пізнати. Адже шлях до загальнолюдської культури пролягає через національне виховання. В останні роки на Донбасі досить популярними стали літературне та мистецьке краєзнавство. «Літературне краєзнавство – це специфічна галузь науки про літературу, предметом вивчення якої є вивчення фольклорної спадщини та літературних творів, художніх образів, нав'язаних природою, історичними подіями, традиціями, звичаями, побутом і людьми певного краю» [1, с. 32].

Нещодавно в Слов'янському видавництві «Друкарський двір» вийшла збірка «У глибині моєї душі» Віталія Борисовича Харитоненка. Це людина, спілкування з якою – свято для душі Його золоте серце переповнене великою любов'ю до рідного краю і земляків.

Заслужений артист України, співак, поет та композитор Віталій Харитоненко народився на Лиманщині. Неповторна краса природи, уроджене почуття гармонії, потяг до прекрасного, талант, упертість у досягненні мети стали головними рисами натури хлопця. Віталій вступив до Лиманської музичної школи по класу баяна. З вдячністю він згадує і педагога цієї школи Любов Іванівну Іванову, котра стала серйозно займатися з ним вокалом.

І ось уже більше сорока років він не припиняє співати. Об'їздив багато країн світу (Німеччина, Італія, Іспанія, Франція та ін.) І в яких би закордонах йому не доводилося виступати, він не тільки високо ніс українське мистецтво, але й привозив звідти пісні, що йому сподобалися, та вносив їх до свого репертуару.

Доводилося сцену кидати, щоб заробити на житло для сім'ї. Працював на шахті. Але пісня кликала, і Віталій пішов до заслуженого ансамблю України «Заграва», де був солістом майже десять років:

*Земля вдягнула вишиту сорочку,
Човном хитнулись спогадів слова.
Я їх кладу на ноти, мов струмочки,
І пісня моя в далеч відплива.*

Помітне місце у творчості В. Харитоненка займає тема рідного краю:

*Україна – журавка моя,
Рідна мова, безмежні поля,
Україна – співучий мій край,
Моя пісне, гучніше лунай!*

Безмежна любов до рідного краю звучить у кожному рядочку його поезії:

*Донецький край чудовий,
Скрізь квіти на полях,
У небі ясні зорі,
І зорі на копрах.*

Його приємний голос лунає й сьогодні на багатьох сценах нашої країни. Співає Віталій про любов, дружбу, вірність. Його репертуар величезний: від класики до сучасних естрадних пісень. Його справу продовжують дві доньки – Олена та Христина. Він гарний батько, люблячий дідусь:

*Чи вже весна почне в душі бриніти,
Чи світить в небі сонечко ясне,
Ви пам'ятайте, я живу на світі,
Де в ньому ви – це все життя моє.*

Більша частина життя і творчості Віталія Борисовича Харитоненка пов'язана з Донбасом. Тут розпочалося становлення Харитоненка як співака, із Донбасом пов'язані найщасливіші моменти його життя. Не забуває Віталій Борисович і рідну школу:

*Летять зі школи, як птахи,
У світ яскравий дітлахи,
Колишні учні, та ніколи
Не забувають рідну школу.
Пишаюсь школою і я
У селищі ріднім – Ярова!*

У чому сила поезій В. Харитоненка? У любові до рідної землі, у вірі в добрих людей і високу мораль. Для поета нема життя без України, бо Україна – це доля, бо Україна це – мати, яку не вибирають, як і долю.

Під час одного з численних інтерв'ю Віталій Харитоненко, перефразовуючи відому латинську приказку, сказав: «Поки співаю – живу, поки співаю – надіюсь» [2, с. 8].

Не забудьте, не збайдужійте, тримайтеся наших духовних оберегів, з якими ми виростаємо й виходимо в широкий і бентежний світ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Оліфіренко С.М., Оліфіренко В.В. Універсальний літературний словник-довідник / С.М.Оліфіренко, В.В.Оліфіренко. – Донецьк: ТОВ. ВКФ «БАО», 2007. – 432 с.
2. Харитоненко В.Б. У глибині моєї душі / В.Б.Харитоненко. – Слов'янськ: Видавництво «Друкарський двір», 2019. – 132 с.

ФОЛЬКЛОРНА ТА ЕТНОГРАФІЧНА САМОБУТНІСТЬ СУЧАСНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕНЬ, ЗБЕРЕЖЕННЯ, РОЗВИТКУ

Сегін Л. В., Тищенко Л. М.

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА УЧНІВ НА ОСНОВІ ДІАЛЕКТНИХ ТА ІНШИХ МІСЦЕВИХ ЗАПИСІВ

В сучасних умовах перед учителем-філологом стоїть багато викликів і завдань. Одним із напрямів діяльності Нової української школи є орієнтування не на «середнього» учня, як це було раніше, а на розвиток здібностей кожної дитини. У пропонованій статті коротко окреслимо реалії та перспективи розвитку здібних школярів під час виконання науково-дослідної роботи учнів на основі діалектних та інших місцевих записів.

Загальновідомо, що коли здібні діти під час уроку та в позаурочний час одержують завдання, розраховані на середнього учня, з часом це дає негативні наслідки, зокрема втрату інтересу до виучуваного предмета й до навчання загалом. Одним із засобів розвитку інтересу до навчання, самовдосконалення є виконання учнем наукової роботи з української мови. Звісно, що таку діяльність учня повинен організовувати й спрямовувати насамперед учитель-філолог. І тут можна почути масу заперечень про те, що шкільний учитель і так надзвичайно завантажений. Цілком погоджуючись з учителями-практиками, все-таки нагадаємо відомий вислів про те, що все геніальне, насправді, просто, і що розв'язання будь-якої проблеми починається з нашого ставлення до неї. Тож спробуємо подивитися на проблему написання учнем науково-дослідної роботи трохи простіше.

Насамперед з'ясуємо, яких учнів краще залучати до наукової роботи. Серед учителів побутує хибна думка про те, що учнівське дослідження

може виконати лише дитина, яка дуже добре вчиться. Досвід роботи з учнями МАН засвідчує, що це не обов'язково мають бути школярі з високими балами успішності. Іноді буває так, що дитина й не є, як кажуть, круглим «відмінником», проте багато читає, має різнобічні інтереси, критичний погляд на речі, творчий підхід до виконання завдання, уміє зосереджуватися, ретельно, старанно виконувати роботу, спрямовану на систематизацію матеріалу, тобто має певну посидючість. Саме такі школярі здатні виконати дослідження.

Обравши учня, спробуйте зацікавити його відповідною темою. І тут може бути, як мінімум, два ефективних шляхи: 1) порадьте йому для ознайомлення літературу з обраної теми (частину можете дати Ви, частину учень може підібрати самостійно в бібліотеці, в Інтернеті); 2) дайте завдання зібрати мовний матеріал для дослідження.

Що може слугувати такими матеріалами? Найрізноманітніші місцеві записи, що відбивають структуру нашої мови. Якщо Ви будете учнівське дослідження на місцевому мовному матеріалі, то відразу закриваєте питання актуальності роботи, бо відповідний фрагмент мовної системи, наприклад, *говірка села Степанівка* (умовно кажучи) найвірогідніше ще не був предметом дослідження. Зібраний і записаний учнем матеріал буде однозначно новим і введеним у науковий обіг уперше, що теж є важливим. Тепер окреслимо докладніше, які саме місцеві записи можуть бути джерельною базою дослідження.

Умовно їх можна поділити на дві групи: 1) готові записи, які учень може систематизувати й дослідити; 2) записи, які може здійснити сам учень.

У межах першої групи, «Готові записи», учень може обрати за джерело дослідження, наприклад, учнівські списки в шкільних журналах (як за поточний, так і за минулі роки). На їхній підставі можна дослідити імена, прізвища, імена по батькові, розглянувши сучасний стан і їхню

динаміку за певний період. Джерелом дослідження можуть слугувати списки прізвищ певного міста чи селища із телефонного довідника, сільської ради тощо.

Записи другої групи можуть викликати ще більше зацікавлення учня, бо вимагають застосування сучасного обладнання: диктофонів, відеокамер чи просто телефонів, за допомогою яких сьогодні легко здійснити відео- чи аудіозапис. У такий спосіб важливо записувати, передусім, діалектні матеріали. І тут звертаємося, насамперед, до вчителя-філолога, який працює в сільській школі: Ви маєте золоті запаси для організації наукової діяльності. Вам треба лише вміло організувати роботу здібних та активних учнів.

Насамперед поясніть їм, що інформантами для запису діалектних матеріалів можуть бути люди, які все життя чи більшу його частину прожили в цьому населеному пункті (тобто є носіями місцевої говірки).

Бажано, щоб це були люди старшого віку. Проте вік не є визначальним чинником. Можна здійснювати записи окресленої вікової категорії – від інформантів молодшого, середнього, старшого віку. Це дозволить відстежити динаміку змін у мовленні місцевого населення.

Найпростіше школярам записати мовлення своїх рідних (дідусів, бабусь, родичів), сусідів чи інших мовців. Не обов'язково, щоб інформанти мали вищу освіту, тим паче філологічну, бо їхнє мовлення буде близьким до літературного.

У якій формі записувати діалектні матеріали? Традиційно діалектні записи здійснюють у формі відповідей на запитання чи суцільних текстів-розповідей. Для запису відповідей експлоратор (той, хто здійснює запис) має послуговуватися питальником, що містить питання, пов'язані з певною тематичною групою, наприклад, «Їжа, напої», «Посуд, кухонне начиння», «Одяг, взуття, прикраси», «Тваринництво», «Рибальство» тощо. Питання традиційно бувають двох видів: *Як у Вас називають...?* і *Що означає*

слово...? Наприклад, *Як у Вас називають одяг (загальна назва)? Що означає слово «підзорники»?* Окрім фіксації самої лексеми, слово-відповідь бажано подати і в реченні, записаному зі слів інформанта. Тоді можна буде відстежити й специфіку словозміни, наприклад *у руці, на ноги, у вухі, учительом, головою* тощо.

У режимі *питання-відповідь* учень може записати й місцеві матеріали, які можуть стати предметом дослідження не лише діалектології, а й ономастики. Скажімо, прізвиська села, мікротопоніми, зооніми тощо. Наприклад, цього року I місце серед досліджень з української мови учнів-слухачів МАН у Донецькій області посіла учнівська наукова робота «*Прізвиська села Крива Лука Лиманського району Донецької області*» учениці 11 кл. ЗОШ I-III ступенів № 17 м. Слов'янська Ганни Новікової. Дівчинка поїхала до своїх рідних у село, записала матеріал, систематизувала, проаналізувала й виконала цікаве дослідження. Що ж стосується мікротопонімів, то це місцеві назви частин села, річечок, балок біля села тощо. Наприклад, за специфікою розташування вулицю можуть називати *Рукав, Халоша*, за формою озеро називають *Штани*, або певне місце в селі називають *Подряпана школа: Де теля припнула? Та за Подряпаною школою*. Якщо є змога, треба записати й історію виникнення назви. Так, назва з останнього прикладу виникла як згадка про те, що на цьому місці, дійсно, колись стояла стара школа, з часом вона почала руйнуватися і її називали *Подряпана школа*. Ще через деякий час будівля зникла зовсім, а місце й досі так називають. Навіть самі села часто можуть мати офіційну й неофіційну назви, наприклад, *Шляпатурівка*.

В останні роки в українській діалектології чітко визначилася тенденція записувати діалектний матеріал не просто у вигляді відповідей на питання, а як суцільні зв'язні тексти. Такі тексти об'єднують у хрестоматії, які мають надзвичайно важливе значення, бо фіксують структуру живої народної мови. Щоб виконати це завдання, учень разом з

учителем так само має визначитися з колом інформантів, коротко пояснити, що необхідно записати й для чого це треба. Тобто, важливо донести інформантові, що дослідника цікавить звичайна мова, якою людина послуговується щодня. Трапляються, наприклад, випадки, коли, побачивши камеру чи диктофон інформанти спочатку намагаються говорити російською (бо в їхній свідомості вона чітко засіла як мова офіційна), або, почавши говорити як завжди, раптом з острахом зупиняються й питають: «Це ж мабуть треба по-руськи, да?» І лише зрозумівши, що не треба нічого штучно придумувати, із задоволенням розказують надзвичайно цікаві речі.

Про що можна запитувати, записуючи тексти? Обов'язково запитайте і зафіксуйте прізвище, ім'я, ім'я по батькові інформанта, дату й місце народження, відомості про освіту, можливо, професію, родину. Такі дані фіксуємо, щоб показати, що наш інформант реальна людина, яка тут прожила все життя чи більшу його частину.

Цікаво розпитати, що знають про свій родовід (ким були пращури, звідки приїхали, чи жили тут весь час, по яке коліно знають свій рід). Особливо цікаво для учня буде здійснити такі записи від своїх рідних. Тематику спілкування можна обирати довільну, а можна спиратися на спеціально укладений темарій текстів. Навіть якщо інформант, захопившись, переходить на іншу тему, варто записувати все. Чим більше текстів матиме в розпорядженні дослідник, тим повніший опис діалектної мови можна буде здійснити.

Маючи в розпорядженні аудіо- чи відеозаписи, учень з допомогою вчителя може викласти зафіксовані тексти фонетичною транскрипцією, набираючи їх на комп'ютері.

Отже, виконання учнівської наукової роботи на основі діалектних та інших місцевих записів – цілком реальний і ефективний засіб розвитку в учнів інтересу до вивчення української мови, прагнення до

самовдосконалення. Навіть якщо учень не зможе написати повноцінну наукову роботу, він може підготувати повідомлення, реферат, узяти участь в учнівській науковій конференції, представити результати свого дослідження. Такі заходи, і про це можна говорити з досвіду дистанційної роботи з учнями МАН, допомагають дітям стати дорослішими, відповідальнішими, а отже, сприяють їхній майбутній успішній реалізації в житті, що і є одним із головних завдань Нової української школи.

ПЕДАГОГІЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА ДИДАКТИЧНІ ІННОВАЦІЇ ДОНЕЧЧИНИ

Саяпіна С. А.

ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД ШКІЛ ДОНЕЧЧИНИ В ПЕРІОД ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ

Складні соціокультурні трансформації суспільства актуалізують науковців, освітян-практиків до пошуку нових науково-освітніх ресурсів, можливостей та потенціалу навчально-виховного процесу. Це вимагає від освіти переорієнтації на стратегію її відродження, а також на розбудову на основі сучасних національних та світових надбань, нових педагогічних технологій, науково-методичних досягнень і педагогічної практики.

Інноваційність кращих шкіл Донеччини полягає в тому, що навчання виховує у школярів відповідальність за майбутнє, віру в себе, здатність впливати на це майбутнє. Саме цим і відрізняється інноваційне навчання від традиційного. Якщо останнє спрямовано на засвоєння правил діяльності у ситуаціях, що постійно повторюються, то інноваційне має на увазі розвиток здібностей до спільної діяльності в сучасних умовах і безпрецедентних ситуаціях.

Навчальні заклади, які презентуються (гімназія ім. Василя Стуса, м. Донецьк; приватна школа «Лінгва ХХІ століття», м. Маріуполь; Новоукраїнська школа, Мар'їнський район; педагогічний ліцей, м. Слов'янськ; школа № 22, м. Краматорськ; школа № 18, м. Бахмут; гімназія «Інтелект», м. Дружківка; школа № 6, м. Дружківка; Комсомольська школа № 1, Старобешівський район; міська гімназія, м. Селідове; Іверська школа, Олександрійський район; міський ліцей, м. Костянтинівка тощо), свого часу здійснили активну спробу переносу відомої практики в нові соціокультурні

умови, створивши свою неповторну суспільно й особистісно значущу педагогічну практику

Особливе місце в системі обласної освіти займають навчальні заклади для обдарованих і здібних школярів. З самого початку свого функціонування гімназії й ліцеї Донецької області виступали як експериментально-пошукові лабораторії з апробації нового змісту освіти, педагогічних технологій, стимулювання ініціативи учнів, формування в них готовності до творчості, реалізації їх запитів, інтересів, розвитку нахилів і здібностей.

За роки державотворення України в навчально-виховний процес шкіл Донеччини було впроваджено педагогічні інновації: оптимальне поєднання варіативної й інваріативної складової робочого, навчального плану; експериментальний робочий план профільного навчання, білінгвальне навчання; інтегровані курси; профільна освіта за напрямками (психолого-педагогічний, медичний, морський, природничо-математичний, технологічний); проектна технологія; інформаційно-комунікаційна технологія; формування життєвих компетентностей; авторська школа; моніторинг якості освіти; громадсько-активна школа; управлінське забезпечення профільного навчання. У згаданих навчальних закладах застосовуються такі технології: комунікативного навчання; критичного мислення; модульного навчання; модульно-розвивального навчання; підготовки та розвитку обдарованих дітей; розвивального навчання; стратегічного менеджменту; адаптивного управління (дослідний підхід до управління, моніторинг як аспект управлінської діяльності, програмний засіб реалізації інноваційних ідей).

Масштабність та інноваційність завдань, пов'язаних з розбудовою нової української школи на принципах гуманної педагогіки, орієнтованої на особисті досягнення учня в умовах побудови громадянського суспільства з ринковою економікою, вимагає переосмислення наявного

досвіду й модернізації на його основі змісту освіти, організації навчально-виховного процесу, оновлення педагогічних та управлінських технологій.

Лисенко Н. В., Щербатюк В. С.

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ «УКРАЇНА
У СВІТОВОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОСТОРІ»
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА
(УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА)**

Упродовж останніх десятиріч українське літературознавство помітно розширило межі своїх досліджень. Зміна історико-культурних епох та світоглядних орієнтирів у 90-х рр. ХХ ст. уможливила повернення у вітчизняний літературно-критичний дискурс творчості українських митців, здебільшого невідомих читачеві. Маємо на увазі еміграційну літературу, яка до недавнього часу залишалась недостатньо вивченою. Окрім того, на особливу увагу заслуговує дослідження особливостей відтворення «національного образу» України у творчості зарубіжних письменників, визначення різних етапів еволюції естетичної суті й загальнолітературної значимості української теми у світовій літературі.

Україна у світовому літературному просторі – явище досить складне, далеко не однозначне в оцінках науковців, у багатьох моментах дискусійне. Виокремлення феномену «Україна» як засадничої складової художньої свідомості оприявлює проблему канотворення та її множинної рецепції. Тому концептуальне вивчення цього питання – наразі актуальна проблема. А проєкції минулого й майбутнього дають змогу виявити складний симбіоз різних мистецьких моделей та їхнє палімпсестне функціонування в художніх практиках зарубіжних митців та письменників-емігрантів. У центрі уваги опинилися тексти як письменників, для яких література мислилась невіддільною від завдань

націєтворчості, так і митців, чії художні осягання були позначені євроцентричним вектором.

Вивчення літератури без спрямлень і спрощень в осмисленні головних і розмаїтих тенденцій розвитку, без застосування заздалегідь заготовлених схем для аналізу культурного процесу, особливо ж у контроверсійних точках, – завдання архіважливе. Тут не обійтися без інтерпретаційного погляду на тонку матерію як окремих літературних фактів чи епізодів творчого спрямування, так і їхнього системного осягнення.

Ураховуючи багатоманітні освітні завдання, ми розробили навчальний посібник, адресований як студентам, так і викладачам, які читають курси «Українські мотиви у творчості зарубіжних письменників» та «Українська література діаспори». Укладаючи цю книгу, спиралися на власну практику викладання на філологічному факультеті ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Зміст посібника адаптований до кредитно-модульної системи навчання, тому до книги вміщено програми курсів, які апробувалися на III і IV курсах філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». У програмах з'ясовано мету й завдання вивчення дисциплін, визначено міждисциплінарні зв'язки, вимоги до знань і вмінь студентів, подано розподіл навчального матеріалу за певними модулями, викладено зміст кожного модуля.

Навчальний посібник складається з трьох розділів: «Спецкурс «Українські мотиви у творчості зарубіжних письменників»», «Курс «Українська література діаспори»», «Словник літературознавчих термінів». Основною метою курсів, поданих у посібнику, є дослідити особливості відтворення «національного образу» України у творчості зарубіжних письменників та представників української діаспори, визначити різні етапи еволюції естетичної суті й загальнолітературної значущості української теми у світовому письменстві. Це дає змогу

студентам визначити певні закономірності осмислення і художнього відтворення фактів українського життя в іномовних літературах та літературі діаспори, що виявляється в специфіці тематики й характері проблематики, у жанровій своєрідності творів, а також у поступовому збагаченні арсеналу художніх засобів відтворення образу країни, її народу, історії.

У кожному розділі запропоновано варіанти аудиторної та самостійної роботи. У межах кожної навчальної теми подано перелік теоретичних питань, що їх потрібно опрацювати, список основної й додаткової літератури, рекомендованої студентам. Після текстів лекцій розміщено питання й тести, які допоможуть студентам систематизувати набуті знання. До практичних занять запропоновано завдання не тільки репродуктивного, але й дослідницького характеру. Більшість лекцій має узагальнювальний характер, проте частина з них є відображенням життєвого і творчого шляху найбільш значущих у літературному процесі персоналій. Теми, які винесені на практичні заняття, дають змогу сформувати у студентів уміння аналізувати твори письменників на вищому рівні, встановлювати між ними необхідні зв'язки, проводити типологічні зіставлення, чітко визначати їхнє місце у світовому літературному процесі.

Відомо, що самостійна робота, мета якої – поглиблене вивчення й міцне засвоєння матеріалу, – посідає важливе місце в систематичній навчальній діяльності студентів. Щоб навчити студентів самостійно опрацьовувати важливі літературні джерела, аналізувати художній твір, у посібнику запропоновано завдання для самостійної роботи. Наведено також перелік текстів для прочитання та конспектування. Завершує перші два розділи список контрольних питань із навчальних курсів.

У третьому розділі вміщено стислий термінологічний словник, де можна знайти визначення ключових понять курсів, терміни літературознавства.

На завершення зазначимо, що посібник спрямовано на формування у студентів техніки «close reading», за якою кожний нюанс, кожний семантичний зсув мають бути дешифровані. Книга побудована із врахуванням загальних вимог до студентів-філологів, які повинні оволодіти сучасною методологією й методикою аналізу як окремих творів, так і літературного процесу загалом.

Це не лише сьогоденний відгук на історичні події в літературознавчому аспекті, а й новочасне переосмислення ідеології суверенності України, новий погляд на, здавалося б, відомий фактажний матеріал.

ЛІТЕРАТУРА

1. Україна у світовому літературному просторі: навчальний посібник / уклад. Лисенко Наталія, Щербатюк Вікторія. – Донецьк: Донбас, 2014. – 250 с.

Подлесна О. П.

ГРА ЯК МЕТОД ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мовна освіта в Україні спрямована на виховання людини, яка вільно володіє літературною мовою в усіх сферах суспільного життя. Уміння сприймати, розуміти почуте або прочитане, викладати його зміст, точно формулювати думку, висловлювати її в усній чи писемній формі можуть бути сформовані лише на основі розвитку мислення й мовлення, що є основою навчання мови, починаючи з 1-го класу. Мовленнєвий розвиток передбачає: а) формування мовленнєвої компетенції школярів, опанування ними поняттєвого апарату з мовленнєвого розвитку; б) розвиток здатності до повноцінного спілкування за допомогою мовних засобів, оволодіння різними стилями, типами і жанрами мовлення; в) вироблення в учнів основних видів мовленнєвих умінь; г) засвоєння

учнями властивостей гарного мовлення (логічність, правильність, точність, виразність, багатство, доречність, влучність), формування в них такого мовлення; г) формування навичок культури мовлення. Таке навчання буде здійснюватися шляхом використання різних методів, форм, прийомів взаємодії вчителя з учнями. Важливу роль у цьому процесі відіграють інтерактивні методи навчання, побудовані на основі стратегії партнерства вчителя й учнів.

У цій статті пропонуємо розглянути гру як метод інтерактивного навчання на уроках мови. У педагогіці та психології проблему ігрової діяльності розробляли К.Ушинський, П. Блонський, С. Рубінштейн, Д. Ельконін, Г. Спенсер, З. Фрейд і Ж. Піаже та інші. Але цю проблему досліджено недостатньо, що зумовлює актуальність обраної теми.

Інтерактивні технології на уроках української мови й мовлення є важливим складником особистісно-зорієнтованого розвивального навчання. Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської мови від слова «*inter*» – взаємний і «*act*» – діяти. Отже, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу.

Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету: створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [1, с. 5].

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що освітній процес відбувається за умови постійної, активної, позитивної взаємодії всіх учнів. Відбувається колективне, групове, індивідуальне навчання у співпраці, коли вчитель і учні – рівноправні суб'єкти навчання. Унаслідок організації навчальної діяльності за таких умов у класі створюється атмосфера взаємодії, співробітництва, що дає змогу вчителю стати справжнім лідером колективу. Організація інтерактивного навчання передбачає використання дидактичних і рольових ігор, моделювання життєвих

ситуацій, створення проблемної ситуації. Під час такої діяльності учні вчаться бути демократичними, критично мислити, приймати обґрунтовані рішення, у них розвивається зв'язне мовлення.

В основі інтерактивного навчання лежать принципи:

- безпосередньої участі кожного учасника заняття, що зобов'язує вчителя зробити кожного активним шукачем шляхів і засобів вирішення тієї чи іншої проблеми;
- взаємного інформаційного, духовного збагачення. При цьому організовується освітній процес таким чином, щоб його учасники мали можливість обмінятися життєвим досвідом, одержаною інформацією;
- особистісно-орієнтованого навчання.

Інтерактивні технології навчання поділяють на чотири групи: парне навчання («Карусель», «Акваріум»), фронтальне навчання («Мікрофон», «Мозковий штурм»), навчання у грі, навчання у дискусії («Метод ПРЕС», «Дебати») [3].

Особливо важливим і результативним вважаємо використання ігрових технологій під час вивчення української мови.

Дидактична гра – метод імітації прийняття рішень у різноманітних ситуаціях шляхом гри за правилами, що вже вироблені учасниками. У підготовці до гри виділяються такі етапи:

- ознайомлення учасників з темою та змістом, розподілення ролей;
- розкриття ходу та змісту гри;
- підбиття підсумків після закінчення гри та визначення активних і кращих гравців.

Гру слід будувати за такими принципами:

- наочність і доступність;
- автономність тем і фрагментів гри;

- спрямованість елементів гри на розв'язання поставлених проблем;
- раціональне поєднання ігрової діяльності та досягнення навчальної мети.

Кожна гра має власну структуру і складається з різних оригінальних конкурсів, турнірів, змагань. Розрізняємо макроігри, мікроігри та ігри-мозаїки. Вони покликані розвивати в дітей потяг до знань, бажання примножувати свій інтелектуальний набуток і не зупинятися на досягнутому, формувати вміння осмислювати мовний матеріал, мислити логічно, робити самостійні висновки, чітко висловити свої думки й обґрунтовувати їх. Ш.О. Амонашвілі зазначав, що без педагогічної гри на уроці неможливо зацікавити учнів світом знань, перетворити їх в активних учасників, творців уроку [2, с. 10].

Ігри використовуються на всіх етапах уроку. За їх допомогою можна перевірити, як учні виконали домашнє завдання, полегшити розуміння нового матеріалу, урізноманітнити його закріплення.

У методичному арсеналі досвідчених учителів нагромаджено чимало цікавих завдань та ігрових форм роботи з української мови. Найпоширеніші з них – гуртові усні та письмові конкурси й аукціони «Хто більше?», «Не помились», «Відредагуй», «Ланцюжок», «Склади кросворд», «Шарада», «Логогриф» тощо.

Ці ігри розвивають творчі здібності школярів, прищеплюють навички працювати в колективі, зважати на думку інших, виховують відповідальність за доручену справу, розвивають прагнення до морального вдосконалення, до постійного поліпшення свого усного мовлення та пізнання самоідентифікації.

Висновуючи, можемо зазначити, що перевага гри як методу інтерактивного навчання полягає в тому, що учні засвоюють всі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, оцінка), у класах збільшується

кількість учнів, котрі свідомо сприймають навчальний матеріал. Учні займають активну позицію і виявляють інтерес. Але для роботи за інтерактивними технологіями вчителів необхідно змінити свої особисті підходи до навчання, йому потрібна відповідна підготовка – робота в парах, малих групах тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Комар О. Інтерактивні технології – технології співпраці / О. Комар // Початкова школа. 2004. – №9. – С. 5-7.
2. Передрій Г. Про цікаві завдання й ігрові форми роботи з української мови / Г. Передрій // Дивослово. – 2005. – С. 7-13.
3. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В.Пироженко. [за ред. О.І. Пометун]. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
4. Явдошенко І. Інтерактивні методи навчання на уроках української мови / І. Явдошенко // Початкова школа. – 2008. – С. 4-7.

Целковська К. М.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ

Нові інформаційні технології кардинально вплинули на всю систему освіти, торкнувшись її змісту, форм і методів навчання, що привело до зміни вимог щодо моделі учня навчального закладу. З моменту використання у сфері освіти мережевих (сіткових) технологій, онлайн-баз даних, комп'ютерного моделювання стало можливим навчати дітей не лише працювати в Інтернеті для засвоєння навчального матеріалу, але й використовувати його ресурси у майбутній професійній діяльності [1, с. 76].

Серед усієї різноманітності методичних прийомів використання комп'ютерних технологій, які вчитель зарубіжної літератури може вважати

корисними у своїй роботі, зупинимось на основних, на наш погляд, прийомах.

Управління навчальним процесом. Використовуючи e-mail (електронну пошту), викладач може реалізувати диференційований та індивідуальний підхід у навчанні, розсилаючи на електронну адресу кожного учня його персональне домашнє завдання.

Комп'ютерні технології як джерело інформації. Інтернет дає можливість безкоштовно як учителям, так і учням отримати доступ до художніх текстів, газет, журналів, наукових статей, словників, підручників, посібників та інших матеріалів. Беззаперечною перевагою Інтернету є постійний доступ до найновішої, «найсвіжішої» інформації. Для цього доцільно активно використовувати на уроках зарубіжної літератури та в позаурочній діяльності інформацію, розміщену на відповідних тематичних сайтах.

Презентації учнів. Використання програми розробки презентації дозволяє перетворити завдання написання проектних робіт учнів у творчий процес, що передбачає велику аудиторію слухачів, післяпрезентаційне обговорення та визначення кращих робіт. Однією з таких програм є комп'ютерна програма Microsoft Power Point, яка допускає використання текстового формату, звукових та відео файлів, анімаційного оформлення, різноманітних схем, таблиць, динамічних графіків тощо. Усе це сприяє кращому розумінню презентованої інформації слухачами. Такі заняття сприяють підвищенню інтересу старшокласників до навчання, допомагають удосконалити їх аналітичні, мовні навички, розвивають творчу фантазію [2, с.103].

Лекції вчителя. Учитель, зі свого боку, може скористатися програмою розробки презентації під час читання лекції. Окрім того, у будь-який момент учитель може змінити її зміст, щось удосконалити чи доповнити.

Обговорюючи переваги використання новітніх інформаційних технологій у навчанні зарубіжної літератури, доцільно порівняти традиційне навчання, основними компонентами якого, на нашу думку, є вчитель і клас, і навчання з використанням комп'ютерних технологій (або комп'ютерне навчання). Безперечно, використання нових інформаційних технологій навчання не заперечує традиційних технологій, але проблема інформаційної адаптації людини в новому інформаційному середовищі змушує переглядати зміст традиційних технологій з частішим нахилом до вибору ефективніших методів і засобів надання освітніх послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дементієвська Н.П. Комп'ютерні технології для розвитку учнів та вчителів / Н. П.Дементієвська, Н. В.Морзе // Інформаційні технології і засоби навчання : зб. наук. праць / за ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука. – К. : Атака, 2005. – С. 76–95.

2. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е. С. Полат. – М.: Академия, 2001. – 272 с.

Новікова О. Ю.

ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ: ПЕДАГОГІЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

Ідея гуманізму протягом усього розвитку суспільства слугувала соціокультурним підґрунтям існування людства як складова загальнолюдської моралі – настанов і вимог, спрямованих на підтримання необхідної єдності, його цілісності, щоб забезпечити самозбереження, виживання, самовідтворення.

Сучасне суспільство накопичило величезний інформаційно-духовний потенціал, закарбований у соціальній пам'яті людства. Натомість у суспільстві спостерігаються певні тенденції соціальної, культурної

деградації. За нашим переконанням, у період глобалізації світу посилюється роль художньої літератури як національно-культурного коду в процесі формування гуманістичного світогляду майбутніх фахівців-педагогів.

Спираючись на розробки науковців, можна сформулювати такі гуманістичні принципи формування професійних компетентностей майбутніх фахівців:

1. Особистість кожного студента неповторна. Він має внутрішній, тільки йому притаманний світ, який складається з різноманітних потреб, здібностей, що за умови необхідних педагогічних умов, можуть розвинути повною мірою. Це дає підстави для висновку, що справжнє професійно-гуманістичне формування студента полягає в розвитку його індивідуальності через позитивну самореалізацію.

2. У процесі навчання й позанавчальної діяльності студент здатний діяти без зовнішнього тиску, без примусу, вільно й відповідально. Проте свобода людини як вибіркова, творча активність свідомості вимагає прийняття відповідальності за власні рішення.

3. Людина відкрита для взаємодії з іншими людьми, зовнішнім світом на паритетних умовах, що дає можливість їй вийти за межі власного егоцентризму та самоізоляції.

Ведучи мову про втрачання художньою літературою позицій у суспільстві, можемо не лише констатувати кризу інституції читання, яка позначена нині фрагментарним, мозаїчним, кліповим сприйманням інформації, а, власне, й артикулювати нові можливості художньої літератури як педагогічного ресурсу на сучасному етапі, оскільки читання художнього тексту потенційно містить у собі функцію спілкування особистостей, яке порушує теми, закриті в інших сферах комунікації. Тим самим воно розкриває дух особистості, нації, епохи.

Інтегруючи наявні теоретичні положення, вироблені дослідниками різних галузей науки (педагогіка, літературознавство, філософія, психологія, лінгвістика) та методологічних підходів (постмодернізм, антропоцентризм, герменевтика, семіотика, лінгвістичний підхід тощо), а також спираючись на дослідження таких відомих учених, як М. Бахтін, Ю. Лотман, Р. Барт, Ж. Дерріда, Ц. Тодоров та ін., можемо говорити про виховну природу художньої літератури в нових соціокультурних умовах, визначати тенденції розвитку гуманістичного та педагогічного потенціалу художньої творчості в інформаційному суспільстві.

Під впливом трансформаційних процесів суспільного буття на межі ХХ-ХХІ століття сформувалася тенденція зближення різних галузей гуманітарного знання. Відповідаючи суспільним процесам розвитку, художня література активно адаптується до новітніх умов і набуває нового статусу. У таких умовах художня література має розглядатися дослідниками як соціальне та виховне явище.

КУЛЬТУРОМОВНА ОСОБИСТІСТЬ ФАХІВЦЯ У ХХІ СТОЛІТТІ

Юркова О. Ф.

МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Мовлення – важлива складова педагогічної майстерності кожного вчителя, інструмент, за допомогою якого він розв'язує найрізноманітніші професійні завдання: прищеплює любов до Батьківщини, робить уроки більш яскравими та цікавими, спонукає учнів до вивчення рідної мови, створює атмосферу взаєморозуміння, допомагає у створенні ситуації успіху [1, с. 56].

Мовлення вчителя – це показник професійної культури, його візитівка, тому що від того, наскільки грамотно педагог висловлює думки, пояснює матеріал, залежить успіх професійної діяльності. Василь Сухомлинський у творі «Слово про слово» наголошував, що лексика вчителя – це інструмент впливу на душу вихованця, який нічим не можна замінити. «Мистецтво гуманістичного виховання містить насамперед мистецтво вчителя звертатись словом до серця учня» [5, с. 98]. Він уважав, що мова педагога-наставника не повинна бути брутальною, непристойною, фальшивою та нещирою.

Професійне мовлення вчителя Нової української школи повинно відповідати вимогам культури мови. Це і є показник рівня його інтелігентності, освіченості, загальної культури. Продуктивність мовленнєвої діяльності залежить від відповідності нормам сучасної української літературної мови.

Варто пам'ятати, що одним із головних механізмів вивчення школярами рідного слова є наслідування: правильність мовлення учня залежить від якісного висловлювання вчителя, який не тільки формує в

них установку на оволодіння сучасними нормами літературної мови, а підштовхує, спонукає до засвоєння правильних мовних зразків. Під впливом мовлення вчителя в дітей розвивається культура критичного мислення, стимулюється пізнавальна активність, зникають психологічні бар'єри в спілкуванні, розвивається смак та культура [2].

До компонентів професійного мовлення вчителя слід зарахувати такі показники: якість мовного оформлення, ціннісно-особистісні установки, чіткий вибір інформації для створення діалогу тощо. Слово викладача повинно бути правильним, логічним, чистим, точним, зрозумілим, доцільним, багатим та виразним. Доречно буде пригадати слова поета Д.Павличка:

*На все впливає мови чистота:
Зір глибшає, і крацають уста,
Стає точнішим слух, а думка гнеться,
Як вітром розколихані жита [4, с. 132].*

Навчаючи та виховуючи дітей, кожен учитель своїм прикладом має стверджувати, що мовна культура повинна стати їх надійною опорою у вираженні думки, почуттів, установленні комунікативних зв'язків тощо. Слово – одяг думки. Слід із сумом зазначити, що останнім часом лексика школярів тяжіє до використання жаргонізмів, просторіч, суржику. Важливе значення в подоланні фактів знуцання над мовою посідає робота зі словниками: тлумачним, орфоепічним, орфографічним, словником із словотворення та ін. Учитель повинен мати звичку звертатися до словників при виникненні сумнівів щодо правильного вживання слова, з'ясувати значення незнайомих слів і привчати до цього учнів. Якщо виникають сумніви щодо, наприклад, правильного наголосу в слові, добре було б разом із учнем, попрацювавши зі словником, виправити помилку.

Не слід забувати, що мова, мовлення – найважливіші засоби патріотичного виховання молодого покоління. Вони мають великий вплив

на національну свідомість дитини. Саме влучне слово вчителя зможе повернути учня до витоків українства, розвитку почуття гордості за Україну, виникненню бажання бути корисним та потрібним державі [3].

Важливо пам'ятати про комунікативну поведінку вчителя: процес передачі емоційно-психологічної атмосфери спілкування вчитель – учень, характер їх взаємовідносин. Треба враховувати манеру спілкування, тон, рухи, жести, що супроводжують мовлення. Мовлення повинно бути багатим, лексично різноманітним, відповідати меті та умовам педагогічного спілкування.

Обов'язковим є використання вчителем літературної мови не тільки на роботі, а й у спілкуванні поза межами школи. Нерідко педагога оцінюють відповідно до того, як він говорить, які в нього рухи, вираз обличчя, жести. Недарма його можна назвати золотим словом – взірцем у будь-якій мовній ситуації.

Отже, культура мовлення вчителя Нової української школи ґрунтується на знаннях теоретичних основ, норм сучасної української літературної мови. Саме це й буде сприяти формуванню мовленнєвих умінь та навичок нового покоління українців, визначатиме спроможність виховати гідних громадян держави, які вільно володітимуть державною мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення / Н.Д. Бабич. – Л. : Світ, 1990. – 232 с.

2. Індивідуальний стиль мовлення вчителя як показник педагогічного професіоналізму [Електронний ресурс] / Н.П. Волкова Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2003_5_1/doc_pdf/volkov.pdf

3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді, (додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015

№ 641) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://don.kyivcity.gov.ua/files/2015/6/17/zahody.pdf>

4. Павличко Д.В. Рубаї / Д.В.Павличко. – К.:Молодь,1987. – 248с.

5. Сухомлинський В. О. Слово про слово. Слово вчителя в моральному вихованні / В. О.Сухомлинський // Вибрані твори: том 2. – К., 1977. – 330 с.

Коваленко В. П.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ СФЕРИ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА ІНОЗЕМНОГО ВІДДІЛЕННЯ

Сучасна освіта – це соціальний інститут, що виконує соціальну, інформаційну, економічну і культурну функції у суспільстві в їх новому якісному стані. Соціальна функція освіти полягає в участі у процесах соціалізації особистості й відтворенні соціально-статусної структури суспільства. У сучасному суспільстві подібна соціалізація має двоїтий характер: як технологічно-культурний, так і політичний. Основне протиріччя тут полягає в тому, що громадська соціалізація спрямована на формування стереотипу соціальної легітимності особистості, свідомого включення її в систему соціальних відносин, тоді як технологічний аспект – на подолання наявного стереотипу. Тому сучасна освіта має бути спрямована на вирішення зазначеного протиріччя: суспільство потребує припливу соціально активних членів, лояльних до наявної соціально-політичної структури і здатних виконувати свої функції на відповідному культурно-технологічному рівні.

Пріоритетним завданням освітньої політики стає розвиток особистісного потенціалу індивіда. Нові стандарти і вимоги до системи освіти привертають увагу до особистості сучасного фахівця, його професіоналізму, рівня соціальної мобільності, процесу розвитку особистісної та інформаційної культури.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. наголошується на тому, що одним з першочергових напрямків державної освітньої політики має стати розбудова ефективної системи національного навчання, виховання, розвитку і соціалізації молоді. Це передбачає розроблення нових освітніх програм і моделей, ефективних механізмів взаємодії органів освіти, освітніх установ, молодіжних громадських організацій. У зв'язку з цим особлива увага має бути зосереджена на вищій ланці освіти, завдання якої – підготовка майбутнього фахівця, готового до життєдіяльності в новому соціальному форматі, здатного адаптуватися до суспільних змін.

Актуальним питанням соціалізації студентів насамперед є активне опанування ними знань і досвіду попередніх поколінь, їх становлення як спеціалістів, пошук умов самореалізації в соціумі, формування, розвиток і становлення особистості під впливом навчання, виховання та засвоєння елементів культури, норм, цінностей і соціальних ролей, які є сутнісними для цього суспільства. Вирішення процесу становлення соціальної зрілості студента проходить у три стадії: 1) адаптаційна; 2) ціннісно-діяльнісна; 3) професійна. Недотримання цих етапів у процесі соціалізації в навчальному закладі призводить до негативних наслідків, а забезпечення умов успішного проходження цих стадій сприяє завершенню професійно-особистісного становлення здобувача, перетворення його на активного суб'єкта процесу соціалізації.

На жаль, у практиці роботи навчальних закладів процес соціалізації особистості залишається прерогативою виховання, яке за умови традиційної освітньої моделі набуло характеру другорядності, поступившись першочерговістю процесу навчання. Як результат, більшість випускників ВНЗ мають слабо сформовані життєві компетенції, нерозвинуті соціальні здібності, через що важко адаптуються до сучасних соціально-економічних умов, не здатні до самореалізації в соціумі та в

професійному середовищі. Саме від рівня соціалізації студента, зокрема філолога, як майбутнього фахівця значною мірою залежить успішне виконання соціального замовлення держави на підготовку фахівців з високим рівнем соціалізації особистості.

На стику другого й третього тисячоліття практично здійснений перехід від індустріальної цивілізації до інформаційної, що вже стало ядром нового комплексу наукових дисциплін і напрямків, які формують наукову базу інформаційної цивілізації. Не враховувати цього в перспективній системі освіти неприпустимо. Тому в системі соціалізації особистості повинні домінувати інформаційні компоненти: жити і працювати випускникам цієї системи доведеться вже в інформаційній цивілізації, де пріоритетну роль відіграватимуть фундаментальні знання про інформаційні процеси в природі і суспільстві. Для цього в освітньому процесі мають фігурувати насамперед такі засоби навчання, освітні технології і методики, які дозволяють виходити на системний рівень пізнання дійсності, бачити і використовувати механізми соціалізації особистості.

Формування особистісної сфери світосприйняття студента-філолога здійснюється не тільки під впливом цілеспрямованого освітньо-виховного процесу, але й специфічного соціально-комунікативного простору вищої школи.

Головною особливістю розвитку сучасного ВНЗ України є розвиток його комунікаційного потенціалу. Сучасні виші, інтегруючись у світовий інформаційний простір, не можуть бути ефективними, конкурентоспроможними, не пропонуючи свої освітні послуги в міжнародному інформаційному просторі. Наразі у вищій школі комунікація посідає одне з найважливіших місць у формуванні та вдосконаленні освітнього процесу. Глобальні соціально-комунікативні процеси дійсно активно впливають на сферу освіти, на процеси обміну

наукової, освітньої та навчальної інформації не тільки між викладачами та студентами в рамках одного вишу, а й залученням до обміну інших ВНЗ, громадських, державних та недержавних організацій.

Особливий інтерес функціонування соціально-комунікаційного простору викликає формування та розвиток соціального інтелекту, характерним для якого є низка комунікаційних середовищ з різними умовами здійснення комунікаційної взаємодії, що запускає механізм соціалізації індивідуума.

Необхідною передумовою соціальної стабільності й нормального функціонування будь-якого суспільства є наявність загально визнаної системи цінностей, що містить спільні ідеали, символи, мораль, традиції, норми поведіння та ін. Конкретним механізмом забезпечення стабільності суспільства виступають соціальні інститути, що являють собою ціннісно-нормативні комплекси, за допомогою яких направляються і контролюються дії людей у життєво важливих сферах – освіті, родині тощо. Тому соціальні інститути – це тип соціальної організації, діяльність якої спрямована на здійснення фундаментальних потреб суспільства, таких як відтворення і соціалізація своїх членів, спільної діяльності людей, здійснення соціального контролю над їх поведінкою тощо.

Особливої уваги заслуговують галузі застосування соціальних, трансосвітніх, міжкультурних комунікацій у практичній діяльності американських організацій, пов'язаних з роботою в Україні. Їх завдання полягає в налаштуванні просвітницької, культурної і гуманітарної співпраці з різними державами. Однією з таких організацій є Корпус миру, покликаний сприяти соціальній, освітній співпраці між народами.

З 1992 року згідно з міжурядовим договором про співпрацю американські волонтери працюють на умовах міжкультурного співробітництва в Україні. Накопичено чималий досвід у сферах освіти,

культури, бізнесу й охорони навколишнього середовища. Цей досвід потребує уваги, дослідження й використання.

Створення соціально-комунікаційного простору ВНЗ з Корпусом миру як складової забезпечить, за нашим переконанням, цілісність процесу соціалізації студентів-філологів.

МИСТЕЦЬКИЙ УНІВЕРСУМ ДОНЕЧЧИНИ

Дмитренко Є. В.

РОЗВИТОК КОБЗАРСТВА НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОГО ПРИАЗОВ'Я

Шлях кобзарів – це шлях народу

М. Стельмах

Феномен українського козацтва завжди викликав і викликає зацікавленість дослідників, викладачів, читачів, бо це унікальна та багатогранна сторінка історії України. Але ж козаки – це не лише захисники та лицарі української державності, це – душа і совість народу зі своїми піснями, думами, влучними дотепними прислів'ями, приказками, жартами. Воістину невичерпною є фольклорна спадщина нашого народу, а музичні традиції козаків (зокрема, кобзарство) – це особлива ланка в усній народній творчості українців.

Насправді, історія кобзарства в Україні – довга та складна і до сьогодні повністю ще не вивчена. Інтерес до старовини, народних звичаїв, фольклорної музики – типова риса сучасності. Очевидно, є в традиції щось, чого немає в культурі сьогоднішнього дня, але це щось дуже потрібне людській природі.

Дослідник Станіслав Бушак стверджував, що «репертуар кобзарів був дуже широкий: палітра його настроїв сягала від високої героїчної патетики та жалібних траурних інтонацій – до веселих танцювальних мелодій та наспівів. Виконували вони історичні, сатиричні та жартівливі пісні. Основу кобзарського репертуару становили думи, до яких самі кобзарі ставилися з особливою пошаною, називаючи їх «Думками», «Плачами», «Козацькими» або «Лицарськими піснями». Думи розповідали переважно про трагічні події старовини, освячені кров'ю героїв, пролітою

за свій народ, за щастя рідної землі» [2, с. 29]. Кобзарі формували громадську думку, плекали надію на близьку свободу, яку можна здобути лише в боротьбі.

А що ми знаємо про кобзарство нашої епохи і нашого краю? Дуже мало. Із Інтернет-ресурсів дізнаємося, що з 2002 р. існує Національна спілка кобзарів України, яка об'єднує всі верстви музичної кобзарської сфери України – від еліти до поодиноких самоучок, від столичних бандуристів і кобзарів до виконавців із найвіддаленіших районів України. Спілка налічує 450 бандуристів і кобзарів різних вікових категорій. Очолює Спілку Володимир Миколайович Єсипок, народний артист України, професор. Одним із дієвих заходів Спілки є участь у фестивалях, конкурсах, творчих вечорах, які з відбуваються в різних містах України, а також організація і проведення таких заходів. І нас зацікавило питання: а в нашому місті навчають гри на бандурі та чи мають можливість мешканці Маріуполя чути мелодію кобзи?

Ми почали з музичних шкіл. Їх у нашому місті шість, і в жодній з них, на жаль, не навчають гри на бандурі. У Маріупольському музичному училищі нас теж спіткала невдача. Невже на цьому можна поставити крапку? І знову ми поринули в XVII ст., знову звернулися до історії кобзарства. А де і коли з'являлися кобзарі? Вони ішли туди, де слід було підняти бойовий дух захисника, нагадати про звитяжні подвиги видатних гетьманів і звичайних козаків.

Зараз в історії нашої країни теж далеко не простий період, особливо страждає Донецький край, і наше місто теж перебуває на лінії вогню. Як мирні жителі, так і воїни потребують духовної, моральної підтримки. І сучасні кобзарі здійснюють так звані «музичні десанти» в зону АТО.

Із 2014 р. музичний колектив стародавньої музики «Хорея Козацька» та її лідер Тарас Компаніченко, заслужений артист України, кобзар, лірник, мистецтвознавець, їздять із виступами на схід України, у зону бойових дій,

у військові частини. Гурт побував у багатьох містах: Маріуполі, Щасті, Біловодську, Попасній, Старобільську. Виступав перед бійцями батальйонів «Дніпро-1», «Азов», «Айдар». Дійсно, географія виступів колективу широка. Отже, вони, сучасні кобзарі, потрібні людям!

Цікаві факти про кобзарство сьогодні ми дізналися з інтерв'ю Тараса Компаніченка Тетяні Когутич, кореспонденту газети «Україна молода», за 13 червня 2017 року [3].

По-перше, у Маріуполі Т.Компаніченко бував неодноразово. Передпрем'єрний показ вистави «Посттравматична рапсодія», де він грає кобзаря-бандуриста, відбувався саме в Маріуполі. Першими поціновувачами були бійці національної гвардії, вояки Збройних сил.

По-друге, Вадим-Ярема Шевчук, учасник гурту, безпосередньо брав участь у бойових діях на сході, демобілізувався у 2016 р., але потім знову повернувся на передову. Його можна порівняти з кобзарями минувшини, які співали про ті битви, у яких брали участь самі чи їхні побратими, надихаючи слухачів любов'ю до Вітчизни.

По-третє, «екскурси в минуле, – як зазначає Т. Компаніченко, – допомагають бути сильніше вмотивованими, стояти на міцній основі, на міцному підґрунті. Але, наголошує сучасний кобзар, високі речі потрібно творити про наших героїв тепер, бо ми справді живемо в добу героїв, у добу високих почуттів, великих людей...». Тому в репертуарі гурту є твори як про героїв минувшини («Гомін, гомін по діброві», «Ой, недоля козаченьку», «Засвистали козаченьки»), так і про події сьогодні («Думи про битву на Савур-Могилі»).

По-четверте, «тиха музика теж повинна мати шанс. Потрібен просто момент віддушину, реабілітації моральної. Музика має величезний вплив на психіку людини і, оскільки вона діє на людину на вельми чуттєвому рівні, вона є носієм ідей, що проникають у людину мовби з вищих,

божественних (незнаних, незвіданих) сфер – вона має бути чесною, інтелектуальною, високою, вільною і щирою», – уважає Тарас Вікторович.

Дійсно, непростою є історія кобзарства, багато в ній славних героїчних сторінок, багато сумних та гірких, а ще більше недосліджених та втрачених.

А цілі, які ставлять перед собою сучасні кобзарі, є важливими й актуальними. Музиканти прагнуть показати сучасним воїнам традиції українських захисників, розказати, що вони – насправді гідні нащадки воїнів із минулого, героїв, що колись так само, як вони зараз, боронили цю землю, стояли на її рубежах і відстоювали цінності свободи, гідності, шляхетного походження народу.

Кобзарство сьогодні – це цілюще джерело, наповнене духом народної козацької пісні та кобзарської думи. Тож недаремно черпають з нього молоді кобзарі високу духовну і моральну чистоту, яка виховує в них естетичний смак, почуття любові до святинь рідної землі, батьківських традицій і сприяє вихованню національної гідності українського лицарства.

Тепер кобзарство носить не лише просвітницький напрям, а набрало також важливого концертного характеру. Знову виконуються думи та історичні пісні, що гріють душу та повертають пам'ять у героїчне минуле, проте – це щось інше, хоча також рідне, національне. Сучасні кобзарі – це зрячі віртуози з дипломами про вищу освіту. Вони не володіють секретами стародавніх кобзарів. Але легенда про таємні знання жива. І, може бути, вони відкриються, коли «темні століття» закінчаться.

Сучасне кобзарство, незважаючи на те, що в 30-ті роки ХХ ст. було знищене, відродилося й має вагомий вплив на розвиток патріотизму та духовності нації. Саме бандуристи прагнуть показати сучасним воїнам традиції українських захисників, розказати, що вони – насправді гідні нащадки воїнів минулого, героїв, що колись так само, як вони зараз,

боронили цю землю, стояли на її рубежах і відстоювали цінності свободи і гідності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головешко Л.М. Традиції та звичаї українських козаків XV-XXI ст. / Л.М.Головешко – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2014. – 408 с.
2. Козак Мамай: Альбом / Автор вступної статті: Станіслав Бушак, відповідальний за випуск: Валерій Сахарук. – К.: Родовід, 2008. – 304 с.
3. Тарас Компаніченко, кобзар, лідер гурту «Хорея Козацька»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2256793-taras-kompanichenko-kobzar-lider-gurtu-horea-Kozacka.html>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Біличенко Ольга Леонідівна – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Горбачук Дмитро Васильович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Данилейченко Інна Сергіївна – студентка III курсу філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Дмитренко Євгенія Вікторівна – учитель української мови та літератури Спеціалізованої школи I-III ступенів №3 з поглибленим вивченням окремих предметів Маріупольської міської ради Донецької області.

Жижченко Лариса Борисівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Кльок Карина Ігорівна – магістрантка I курсу філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Коваленко Валентина Петрівна – старший викладач кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Колган Олена Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Колган Тетяна Володимирівна – декан факультету підвищення кваліфікації педагогічних кадрів Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Кочукова Наталія Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Лисенко Наталія Василівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Луковенко Тетяна Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Маторіна Наталія Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Новікова Ольга Юрївна – бібліограф ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Падалка Руслана Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Подлесна Оксана Петрівна – учитель української мови та літератури Української загальноосвітньої школи І-ІІІ ст. Селидівської міської ради Донецької області.

Полякова Тетяна Василівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Решетняк Олена Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Руденко Людмила Вікторівна – учитель української мови та літератури Ярівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Лиманської міської ради Донецької області.

Рябініна Ірина Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Саяніна Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Сегін Любомир Васильович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Сиротенко Валерій Павлович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Сіробаба Микола Васильович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Сухорукова Юлія Юріївна – директор школи, учитель української мови та літератури Української загальноосвітньої школи І-ІІІ ст. Селидівської міської ради Донецької області.

Тендітна Надія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Тищенко Ольга Олександрівна – старший викладач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Тищенко Лариса Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Тищенко Катерина Андріївна – студентка ІІ курсу філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Целковська Катерина Миколаївна – учитель зарубіжної літератури Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області.

Швидка Надія Валентинівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Шевченко Ганна Дмитрівна – магістрантка I курсу філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Щербатюк Вікторія Станіславівна – старший викладач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Юркова Оксана Юрївна – учитель української мови та літератури Долинської загальноосвітньої школи I-III ступенів Слов'янської районної ради Донецької області.

ЗМІСТ

ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ ПРОФЕСОРА В.Т. ГОРБАЧУКА: УРОКИ ДЛЯ НАЩАДКІВ.....	5
<i>Горбачук Д. В.</i>	
ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ПРОФЕСОРА В.Т.ГОРБАЧУКА	5
<i>Швидка Н. В.</i>	
КРАСА І МУДРІСТЬ УЧИТЕЛЯ	11
<i>Сіробаба М. В.</i>	
ПРОФЕСОР ВАСИЛЬ ГОРБАЧУК (фрагменти рисопису).....	13
<i>Полякова Т. В.</i>	
ЗОЛОТА ОСІНЬ 1994-го	16
МОВНИЙ ТА МОВЛЕННЄВИЙ МАТЕРІАЛ У ЙОГО СТРУКТУРНІЙ, СЕМАНТИЧНІЙ ТА СТИЛІСТИЧНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ.....	18
<i>Рябініна І. М., Тищенко К. А.</i>	
ТЮРКІЗМИ В ТОПОНІМІЇ УКРАЇНИ.....	18
<i>Колган О. В., Колган Т. В.</i>	
ПАРОНІМІЯ ГІРНИЧИХ ТЕРМІНІВ ЯК СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ АРТУРА ФУРМАНА «КРОВ І ВУГІЛЛЯ»	20
<i>Сухорукова Ю. Ю.</i>	
СПЕЦИФІКА ПСЕВДОНІМА ЯК АНТРОПОНІМІЧНОЇ ОДИНИЦІ (на прикладі псевдонімів українських письменників ХІХ-ХХ ст.)	24
<i>Падалка Р. М.</i>	
ПРОЗОНІМИ РОМАНУ АНАТОЛІЯ ФЕДЯ «В ДОРОЗІ».....	29
<i>Решетняк О. О.</i>	
ДО ПИТАННЯ СИМВОЛІЗАЦІЇ БІБЛІЙНИХ ОНІМІВ	31
<i>Луковенко Т. О., Шевченко Г. Д.</i>	
ХЕШТЕГИ та ГЕОТЕГИ в INSTAGRAM (особливості використання для просування бізнес-профілю)	34
<i>Маторіна Н. М.</i>	
ПРО ЗДОБУТКИ ТА НЕДОЛІКИ СУЧАСНИХ КВАЛІФІКАЦІЙ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ	37
<i>Кочукова Н. І.</i>	
ЕКСПРЕСИВНІ ЗАСОБИ В МОВОЗНАВЧИХ ТЕКСТАХ.....	42
<i>Кльок К.</i>	
ТИПОВІ МОВНІ ПОМИЛКИ В СУЧАСНИХ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ТЕКСТАХ.....	44

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ..... 48

Біличенко О. Л.

СПЕЦИФІКА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ СИСТЕМИ
ТА КОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЇЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
ЗАЛЕЖНОСТІ..... 48

Сиротенко В. П.

БАЙКИ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ В КОЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ
ЛІТЕРАТУРИ ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ ХІХ СТОЛІТТЯ 52

Тищенко О. О.

«ВОРОШИЛОВГРАД»: РОЛЬ ТРАГІЧНОГО В РОМАНІ СЕРГІЯ
ЖАДАНА 63

Тищенко О. О., Данилейченко І.

СПЕЦИФІКА СТИЛЮ АНАТОЛІЯ ДІМАРОВА..... 65

ПИСЬМЕННИКИ РІДНОГО КРАЮ 69

Тендітна Н. М.

РІЗНОВИДИ ХЛОПЧАЧИХ РОЗВАГ У ЦИКЛІ АВТОБІОГРАФІЧНИХ
ОПОВІДАнь ІВАНА КОСТИРІ «ТРИНАДЦАТОЕ ЧИСЛО» 69

Жижченко Л. Б.

ХУДОЖНІЙ СВІТ ПОЕЗІЇ ВОЛОДИМИРА СОСЮРИ..... 74

Руденко Л. В.

НА СПОГАД ЗАЛИШУ Я ПІСНЮ СВОЮ, НЕХАЙ УКРАЇНЦІ
ЖИВУТЬ, ЯК В РАЮ... 77

**ФОЛЬКЛОРНА ТА ЕТНОГРАФІЧНА САМОБУТНІСТЬ СУЧАСНОСТІ:
ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕНЬ, ЗБЕРЕЖЕННЯ, РОЗВИТКУ 80**

Сегін Л. В., Тищенко Л. М.

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА УЧНІВ НА ОСНОВІ ДІАЛЕКТНИХ
ТА ІНШИХ МІСЦЕВИХ ЗАПИСІВ..... 80

**ПЕДАГОГІЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА ДИДАКТИЧНІ ІННОВАЦІЇ
ДОНЕЧЧИНИ..... 86**

Саяпіна С. А.

ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД ШКІЛ ДОНЕЧЧИНИ В ПЕРІОД
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ 86

Лисенко Н. В., Щербатюк В. С.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ «УКРАЇНА
У СВІТОВОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОСТОРІ» ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА) 88

Подлесна О. П.

ГРА ЯК МЕТОД ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ 91

<i>Целковська К. М.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ	95
<i>Новікова О. Ю.</i> ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ: ПЕДАГОГІЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ	97
КУЛЬТУРОМОВНА ОСОБИСТІТЬ ФАХІВЦЯ У ХХІ СТОЛІТТІ.....	100
<i>Юркова О. Ф.</i> МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ.....	100
<i>Коваленко В. П.</i> ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ СФЕРИ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА ІНОЗЕМНОГО ВІДДІЛЕННЯ.....	103
МИСТЕЦЬКИЙ УНІВЕРСУМ ДОНЕЧЧИНИ.....	108
<i>Дмитренко Є. В.</i> РОЗВИТОК КОБЗАРСТВА НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОГО ПРИАЗОВ'Я	108
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	113

Наукове видання

ГОРБАЧУКІВСЬКІ СТУДІЇ

ВИПУСК 4

*Матеріали Всеукраїнської заочної науково-практичної
інтернет-конференції*

Підписано до друку 19.04.2019 р.
Формат 60x84 1/16. Ум. др. арк. 7,5.
Зам. № 1408.

Видавництво Б.І. Маторіна

84116, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.
Тел.: +38 06262 3-20-99; +38 050 518 88 99. E-mail: matorinb@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №3141, видане Державним комітетом телебачення та радіомовлення України від 24.03.2008 р.
